

ŽIVOTNÍ PODMÍNKY V ČR 2015

KULTURNÍ A SOCIÁLNÍ
PARTICIPACE

ŽIVOTNÍ PODMÍNKY V ČR 2015

Příjmová situace domácností a sociální začlenění osob

Lidé a společnost

Praha, září 2016

Zpracoval: Odbor sociálních šetření

Ředitel odboru: Ing. Mgr. Martin Zelený, Ph.D.

Kontaktní osoba: Ing. Michaela Brázdilová,
e-mail: michaela.brazdilova@czso.cz

KONTAKTY V ÚSTŘEDÍ

Český statistický úřad

Na padesátém 81, 100 82 Praha 10, tel.: 274 051 111

www.czso.cz

Oddělení informačních služeb

tel.: 274 052 648, 274 052 304, 274 052 451 | e-mail: infoservis@czso.cz

Prodejna publikací ČSÚ

tel.: 274 052 361 | e-mail: prodejna@czso.cz

Evropská data (ESDS), mezinárodní srovnání

tel.: 274 052 347, 274 052 757 | e-mail: esds@czso.cz

Ústřední statistická knihovna

tel.: 274 052 361 | e-mail: knihovna@czso.cz

INFORMAČNÍ SLUŽBY V REGIONECH

Hl. m. Praha

Na padesátém 81, 100 82 Praha 10, tel.: 274 052 673, 274 054 223

e-mail: infoservispraha@czso.cz | www.praha.czso.cz

Středočeský kraj

Na padesátém 81, 100 82 Praha 10, tel.: 274 054 175

e-mail: infoservisstc@czso.cz | www.stredocesky.czso.cz

České Budějovice

Žižkova 1, 370 77 České Budějovice, tel.: 386 718 440

e-mail: infoserviscb@czso.cz | www.cbudejovice.czso.cz

Plzeň

Slovanská alej 36, 326 64 Plzeň, tel.: 377 612 108, 377 612 249

e-mail: infoservisplzen@czso.cz | www.plzen.czso.cz

Karlovy Vary

Sportovní 28, 360 01 Karlovy Vary, tel.: 353 114 529, 353 114 525

e-mail: infoserviskv@czso.cz | www.kvary.czso.cz

Ústí nad Labem

Špálova 2684, 400 11 Ústí nad Labem, tel.: 472 706 176, 472 706 121

e-mail: infoservisul@czso.cz | www.ustinadlabem.czso.cz

Liberec

Nám. Dr. Edvarda Beneše 585/26, 460 01 Liberec 1, tel.: 485 238 811
e-mail: infoservislbc@czso.cz | www.liberec.czso.cz

Hradec Králové

Myslivečkova 914, 500 03 Hradec Králové 3, tel.: 495 762 322, 495 762 317
e-mail: infoservishk@czso.cz | www.hradeckralove.czso.cz

Pardubice

V Ráji 872, 531 53 Pardubice, tel.: 466 743 480, 466 743 418
e-mail: infoservispa@czso.cz | www.pardubice.czso.cz

Jihlava

Ke Skalce 30, 586 01 Jihlava, tel.: 567 109 062, 567 109 080
e-mail: infoservisvys@czso.cz | www.jihlava.czso.cz

Brno

Jezuitská 2, 601 59 Brno, tel: 542 528 115, 542 528 105
e-mail: infoservisbrno@czso.cz | www.brno.czso.cz

Olomouc

Jeremenkova 1142/42, 772 11 Olomouc, tel.: 585 731 516, 585 731 509
e-mail: infoservisolom@czso.cz | www.olomouc.czso.cz

Ostrava

Repinova 17, 702 03 Ostrava, tel: 595 131 230, 595 131 232
e-mail: infoservis_ov@czso.cz | www.ostrava.czso.cz

Zlín

tř. Tomáše Bati 1565, 761 76 Zlín, tel.: 577 004 931, 577 004 935
e-mail: infoservis-zl@czso.cz | www.zlin.czso.cz

**Zajímají Vás nejnovější údaje o inflaci, HDP, obyvatelstvu,
průměrných mzdách a mnohé další?
Najdete je na internetových stránkách ČSÚ: www.czso.cz**

ISBN XX-XXXX-XXX-X (pouze u nepravidelných a ročních publikací)

© Český statistický úřad, místo, rok vydání

Obsah

Poděkování	6
Úvodem.....	7
Zjišťování životních podmínek (EU-SILC)	8
Životní podmínky českých domácností.....	12
Příjmová situace	12
Náklady na bydlení.....	15
Ohrožení příjmovou chudobou.....	17
Materiální deprivace	19
Kulturní a sociální participace	23
Životní podmínky osob ohrožených příjmovou chudobou	28
Kulturní život ohrožených příjmovou chudobou	30
Společenský život ohrožených příjmovou chudobou	33
Závěrem.....	36

Poděkování

Výběrové šetření Životní podmínky poskytuje informace o životní úrovni českých domácností. Pouze díky ochotě respondentů účastnit se tohoto šetření a odpovídat na otázky tazatelů lze získat přehled o příjmové a materiální situaci českých domácností. Jejich vstřícnosti si velice vážíme a za každý vyplněný dotazník děkujeme. Pro posílení důvěry respondentů má každý možnost ověřit si totožnost tazatele díky jeho průkazu Českého statistického úřadu nebo případně ověřením na krajské správě ČSÚ či na místní policii, které jsou o průběhu šetření informovány. Poskytnuté údaje, stejně jako citlivé informace, jsou ze zákona o ochraně osobních údajů zabezpečeny přísnou anonymitou. V případě, že domácnosti byly do výběru o rozsahu více než 10 tisíc domácností náhodně vybrány, velice oceňujeme jejich ochotu s námi spolupracovat i vzhledem k dobrovolnosti zjišťování. Díky nim je možné mapovat životní podmínky domácností i jejich členů v České republice již několik let.

Úvodem

Tato brožurka vychází z výsledků šetření Životní podmínky 2015 a doplňuje oficiální publikaci *Příjmy a životní podmínky domácností v roce 2015*, která obsahuje podrobnou metodiku šetření a výsledky v podobě přehledných tabulek za domácnosti a za osoby.

Životní podmínky domácností a jejich členů odráží celkovou sociálně ekonomickou situaci naší země a vhodně tak doplňují často uváděné makroekonomické ukazatele, mezi nejčastěji zmiňované patří hrubý domácí produkt. Na národní úrovni jsou výsledky využívány jako podklad pro nastavení sociální politiky státu a pro analýzy jejího vlivu na životní podmínky českých domácností, zejména v souvislosti s úrovní příjmové chudoby. Díky jednotné metodice zjišťování je možné porovnat výsledky za Českou republiku s výsledky za ostatní evropské státy, případně s průměrem za Evropskou unii.

V první části této brožury jsou shrnuty základní výsledky ze šetření, které proběhlo na jaře roku 2015. Tyto výsledky se týkají především příjmové situace domácností včetně jejich nákladů na bydlení. Dále je pozornost věnována osobám pod hranicí příjmové chudoby, kde je zkoumána struktura těchto osob podle jejich převažující ekonomické aktivity a podle typu domácnosti, ve které žijí. Stejně tak je analyzována také skupina osob materiálně deprivovaných, včetně přehledu jednotlivých položek materiální deprivace.

Tematický modul pro rok 2015 byl zaměřen na kulturní a sociální participaci osob, proto je zde jedna kapitola věnována také této oblasti s ukázkou nejzajímavějších rozdílů v české populaci. Na závěr bude zhodnoceno, zda má na tuto participaci vliv výše příjmů, tedy jestli se osoby nad hranicí příjmové chudoby mohou více podílet na společenském životě.

Zjišťování životních podmínek (EU-SILC)

Výběrové šetření *Životní podmínky* každoročně přináší údaje o ekonomické a sociální situaci českých domácností. Odhaluje výši a skladbu jejich příjmů a informuje o podílu populace žijící v určitém materiálním nedostatku, resp. podílu osob ohrožených chudobou a sociálním vyloučením.

Obdobné šetření probíhá ve všech členských zemích Evropské unie a dále v Norsku, Švýcarsku, Turecku a na Islandu a to pod názvem EU-SILC (European Union – Statistics on Income and Living Conditions).

Účelem šetření je získávat reprezentativní údaje o příjmovém rozdělení jednotlivých typů domácností, o způsobu, kvalitě a finanční náročnosti bydlení, o vybavenosti domácností předměty dlouhodobého užívání a o pracovních, hmotných a zdravotních podmínkách dospělých osob žijících v domácnostech.

Sesbíraná data slouží k výpočtu ukazatelů peněžní a materiální chudoby, intenzity ekonomické aktivity a úrovně sociálního vyloučení. Neméně důležitým cílem je získat data, která poskytnou potřebné informace jak pro směřování sociální politiky státu v oblastech jako je nezaměstnanost, sociální péče, daňový systém apod., tak i pro hodnocení dopadu přijatých opatření.

Chudoba a sociální vyloučení jsou vnímány jako stav, kdy se jedinec nebo skupina lidí plně nepodílí na ekonomickém a sociálním životě společnosti nebo kdy jim jejich příjem neumožňuje dosáhnout životního standardu, který je považován ve společnosti za přijatelný.

Náhodný výběr respondentů probíhá v českých podmínkách ve dvou stupních. Na prvním stupni se z tzv. Registru sčítacích obvodů a budov náhodně vybírají sčítací obvody, což jsou nejmenší existující územní jednotky ČR (identifikace podle sčítacích obvodů se využívá například při volbách). Z každého takto vybraného sčítacího obvodu je pak ve druhém stupni náhodně vybráno 10 bytů jednoznačně identifikovaných přesnou adresou, tj. názvem ulice a číslem popisným. V případě domů s více byty

pak ještě navíc číslem bytu, popřípadě pořadím bytu v domě. Do výběru jsou zahrnuty všechny kraje tak, aby bylo pokryto celé území ČR, přičemž rozsah výběru za kraj se odvíjí od počtu obyvatel daného kraje.

Obvyklé bydliště je místo, které je pro danou osobu hlavním bydlištěm, v němž se osoba zdržuje bez ohledu na druh pobytu (trvalý, dlouhodobý, přechodný nebo nehlášený). Obecným pravidlem pro určení místa obvyklého pobytu osoby je, že je to místo, kde osoba tráví většinu svého každodenního odpočinku.

Šetření provádí speciálně proškolení tazatelé, kteří navštěvují vybrané byty a zjišťují údaje za všechny osoby, které v době šetření na dané adrese obvykle bydlí, bez ohledu na jejich trvalé bydliště. Tyto osoby tvoří tzv. hospodařící domácnosti, kterých může být v jedné bytové jednotce i více.

Hospodařící domácnost je založena na prohlášení osob, které spolu žijí, že společně také hospodaří, tj. společně hradí základní nezbytné výdaje domácnosti jako je strava, náklady na bydlení a ostatní provozní výdaje domácnosti.

Kromě informací za byt a za hospodařící domácnosti se zjišťují také údaje za jednotlivé členy domácnosti, kteří ke konci minulého kalendářního roku dosáhli věku 16 a více let, tzn., že v roce 2015 byly dotazovány osoby, které se narodily v roce 1998 a dříve.

Šetření je koncipováno jako čtyřletý rotační panel, což znamená, že se domácnosti účastní šetření celkem čtyři roky po sobě. Každý rok dochází k obměně zhruba čtvrtiny souboru tím, že domácnosti, u nichž skončil čtyřletý cyklus sledování, jsou nahrazeny domácnostmi z nově vybraných bytů. Dlouhodobější sledování vybraných domácností umožňuje pozorovat změny a vývoj jejich životní situace. Aby nedocházelo v průběhu čtyřletého cyklu ke zmenšování velikosti výběrového souboru, jsou odstěhované domácnosti, respektive osoby, dohledávány na jejich nových adresách.

Zjišťování údajů v terénu probíhá každý rok od února do května, a aby se předešlo případným nedorozuměním, jsou o jeho průběhu předem informovány příslušné obecní úřady a policejní ředitelství. Podrobné informace o průběhu šetření lze získat od pracovníků oddělení terénních zjišťování ČSÚ na jednotlivých krajských správách ČSÚ nebo od pracovníků oddělení sociálních šetření na ústředí v Praze.

Účast domácností ve výběrových šetřeních je dobrovolná, neexistuje zpravodajská povinnost vyplývající ze zákona, jako např. u sčítání lidu. Respondenti tedy mají možnost účast na šetření odmítnout. Jako hlavní důvody odmítnutí šetření uvádějí domácnosti výhrady k zasahování do soukromí, obavy z případného zneužití sdělených informací, obavy vpustit cizí osobu do bytu apod. Některé domácnosti ze zásady odmítají sdělit o sobě jakékoliv informace.

Ve všech fázích zpracování je však zajištěna přísná anonymita poskytnutých údajů. Práce s daty neumožňuje následnou identifikaci konkrétních osob nebo domácností. Získaná data jsou důsledně chráněna podle přísných požadavků zákona o státní statistické službě č. 89/1995 Sb. a podle zákona č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů. Všichni pracovníci ČSÚ zúčastnění na zjišťování a procesu zpracování dat jsou vázáni mlčenlivostí o všech šetřených skutečnostech ve smyslu §16 zákona o státní statistické službě.

Po zpracování dat jsou následně zveřejňovány výsledky výhradně jako agregované, tříděné podle různých charakteristik (např. věk, ekonomická aktivita osoby, typ a výše příjmu domácnosti a další).

Nejčastějším důvodem, proč není možné provést šetření v domácnosti, je odmítnutí. Mezi další příčiny patří nezastižení členů domácnosti nebo její neschopnost se šetření zúčastnit (např. zdravotní důvody, vysoký věk, jazyková bariéra atd.). Nejvyšší podíl nevyšetřených domácností je v první vlně. Celková vyšetřenost se pohybuje kolem 85 %.

Tab. 1 Vyšetřenost domácností v šetření Životní podmínky v letech 2012 až 2015

Rok	Úspěšnost návštěv (v %)				Počet navštívených domácností	Počet vyšetřených domácností	Celková úspěšnost (v %)
	1. vlna	2. vlna	3. vlna	4. vlna			
2012	60,50	94,50	96,10	98,40	10 329	8 275	84,90
2013	61,10	94,40	96,50	98,20	9 784	8 053	84,60
2014	62,20	96,00	96,90	99,10	9 592	7 914	84,00
2015	61,40	94,30	97,60	98,50	9 531	7 914	83,00

Zdroj: ČSÚ

Zkreslení struktury domácností, jež vzniká v důsledku odlišných charakteristik domácností, které nebyly vyšetřeny, musí být nějakým způsobem eliminováno. To se děje s využitím vah, díky nimž jsou údaje ze šetření *Životní podmínky* přepočítávány na celou populaci osob v ČR žijících v soukromých domácnostech. Tyto přepočty napravují především demografickou a sociální strukturu výběrového souboru. Při interpretaci výsledků je proto třeba mít na paměti, že všechny publikované údaje jsou odhady vypočtené na základě dat získaných z výběrového šetření, a tudíž zatížené určitou statistickou chybou.

Zpracované podrobné údaje ze šetření *Životní podmínky* jsou obsaženy v publikacích ČSÚ vydávaných podle Katalogu produktů v tematické skupině LIDÉ A SPOLEČNOST v podskupině Příjmy, výdaje a životní podmínky domácností. Publikace nazvaná Příjmy a životní podmínky domácností, která vychází každoročně, obsahuje metodické vysvětlivky a tabulky o domácnostech i osobách, členěné podle sociálních skupin, výše příjmů, počtu dětí a pracujících členů, pracovní aktivity, krajů a dalších ukazatelů. Jednotlivé části publikace jsou dostupné také v elektronické podobě na webových stránkách ČSÚ. V květnu 2016 byla vydána poslední publikace s údaji ze šetření uskutečněného v roce 2015.

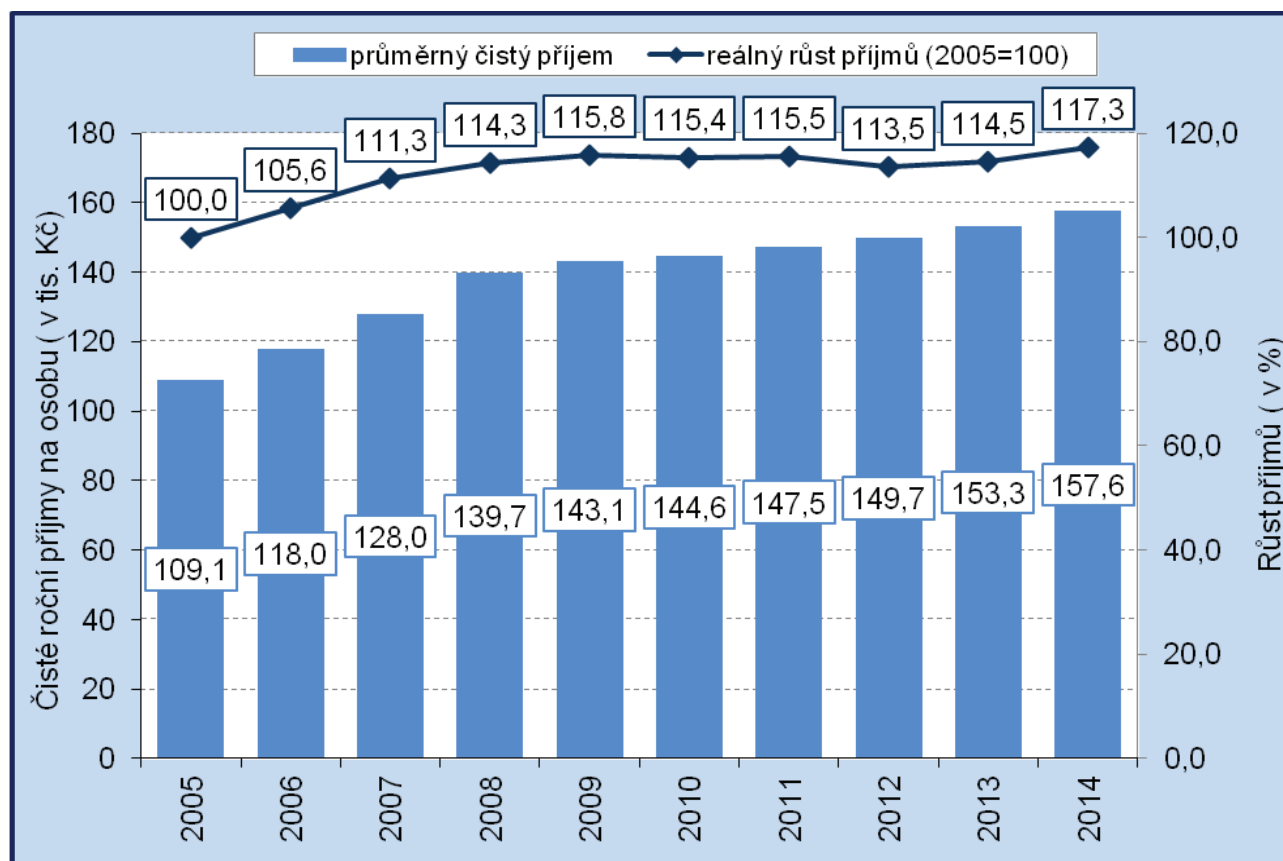
Životní podmínky českých domácností

Šetření *Životní podmínky 2015* proběhlo na jaře loňského roku a mapovalo aktuální životní úroveň českých domácností v době dotazování a dále jejich příjmovou situaci za celý rok předcházející, tedy za rok 2014.

Příjmová situace

Průměrné čisté příjmy domácností meziročně vzrostly ze 153,3 tis. Kč na osobu v roce 2013 na 157,6 tis. Kč v roce 2014, tedy o 2,8 %. Příjmy rostly jak nominálně, tak reálně (o 2,4 %), tzn. domácnosti si za ně mohly více koupit.

Graf 1 Vývoj čistých peněžních příjmů domácností na osobu, ČR, 2014

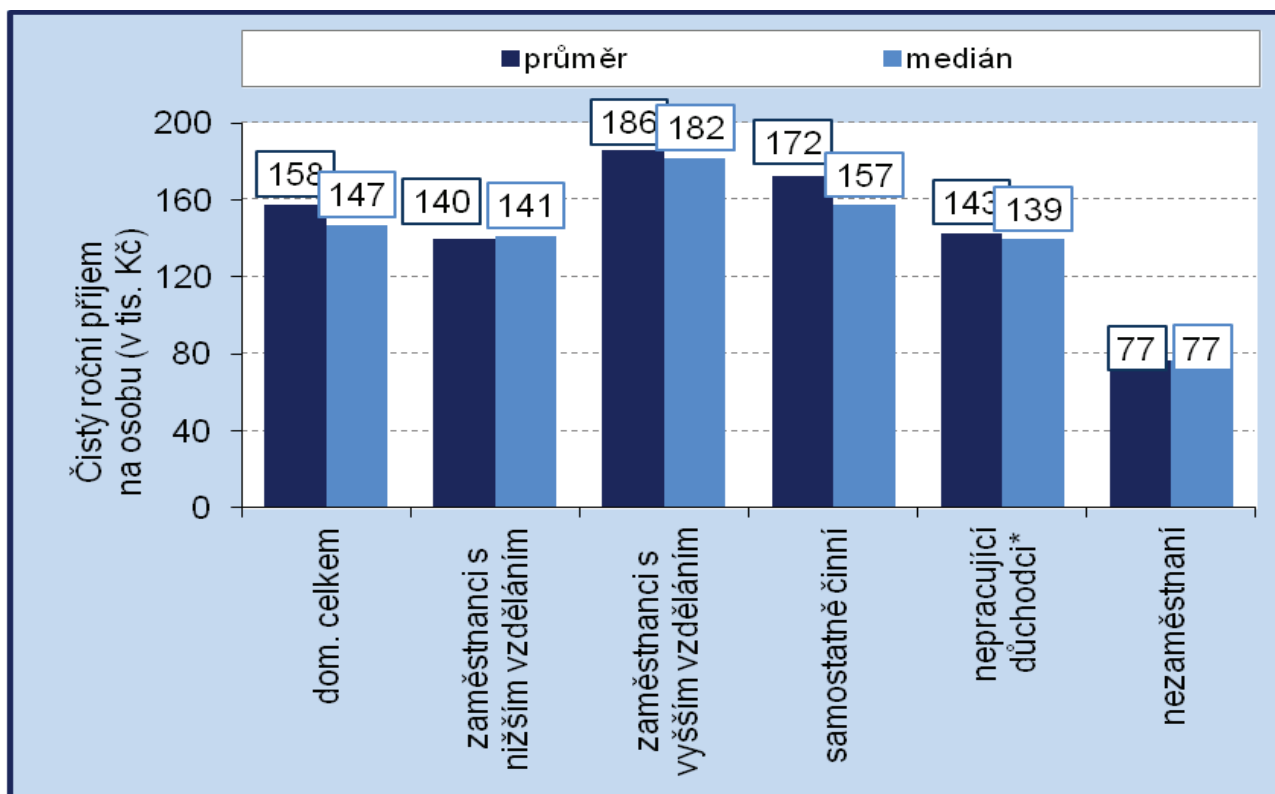
Z hlediska postavení osoby v čele domácnosti se zvýšily příjmy všem skupinám domácností. Z grafu 2 je patrné, že čisté roční příjmy domácností zaměstnanců s vyšším vzděláním činily 185,9 tis. Kč na osobu, tedy o 5 tisíc Kč (resp. o 2,8 %) více než v roce 2013. Růst zaznamenaly také příjmy domácností zaměstnanců s nižším vzděláním, které v průměru dosáhly 140,0 tis. Kč čistého na osobu za rok, tedy o 3,0 % více než v roce 2013. Růst příjmů těchto domácností byl nejvyšší.

Naopak nejpomaleji rostly průměrné čisté roční příjmy domácnostem samostatně činných osob, a to o 1,2 %. Jejich průměrné čisté roční příjmy na osobu dosáhly v roce 2014 172,5 tis. Kč. Příjmy v domácnostech nepracujících důchodců* a nezaměstnaných rostly shodným tempem, zvýšily se o 2,6 %. Průměrné čisté příjmy domácností nezaměstnaných dosáhly 76,7 tis. Kč na osobu a 142,8 tis. Kč na osobu v domácnostech nepracujících důchodců.

Zlepšení finanční situace domácností se odrazilo i na tom, jak domácnosti vycházely se svými příjmy. Zatímco v roce 2014 vycházelo se svými příjmy s velkými obtížemi nebo s obtížemi 31,2 % domácností, v roce 2015 to bylo pouze 27,3 % domácností, jak je vidět v grafu 2. Nejvyšší podíl domácností, které se svými příjmy vycházely s velkými obtížemi nebo s obtížemi zůstává i přes velký meziroční pokles u domácností nezaměstnaných. Se svými příjmy vychází s velkými obtížemi nebo s obtížemi dvě třetiny (65,8 %) z nich, což je oproti roku 2014 o 13,6 p. b. méně.

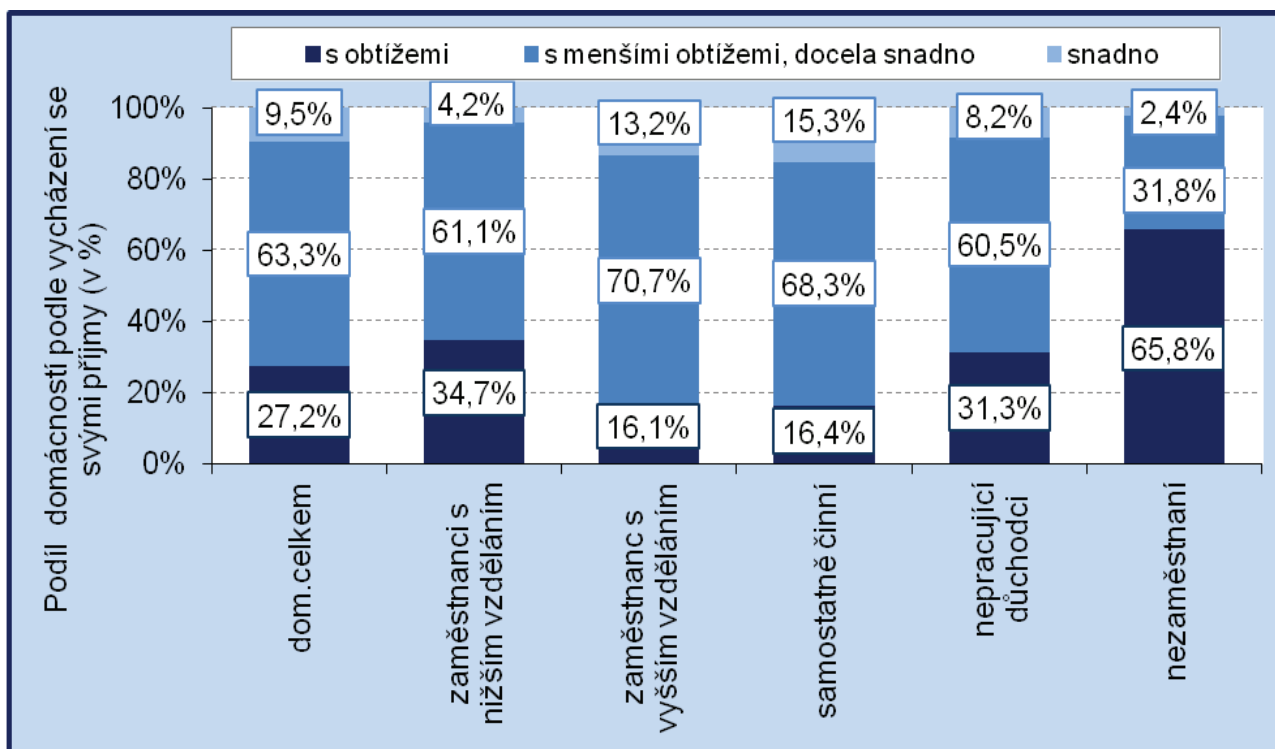
Naopak snadno či velmi snadno se svými příjmy vycházela necelá desetina (9,5 %) českých domácností, tedy o 0,9 p. b. více než v předchozím roce. Nejvyšší nárůst podílu domácností, které se svými příjmy vycházely snadno či velmi snadno, byl zaznamenán v domácnostech nepracujících důchodců (o 2,4 p. b.) a samostatně činných (o 2,3 p. b.). Snadno nebo velmi snadno se svými příjmy vycházelo 15,3 % domácností samostatně činných, 13,2 % domácností zaměstnanců s vyšším vzděláním, 8,2 % domácností nepracujících důchodců, 4,2 % domácností zaměstnanců s nižším vzděláním a 2,4 % domácností nezaměstnaných.

Graf 2 Čistý peněžní příjem domácností podle postavení osoby v čele, ČR, 2014

* domácnosti osob pobírající starobní nebo invalidní důchod žijící bez pracujících členů

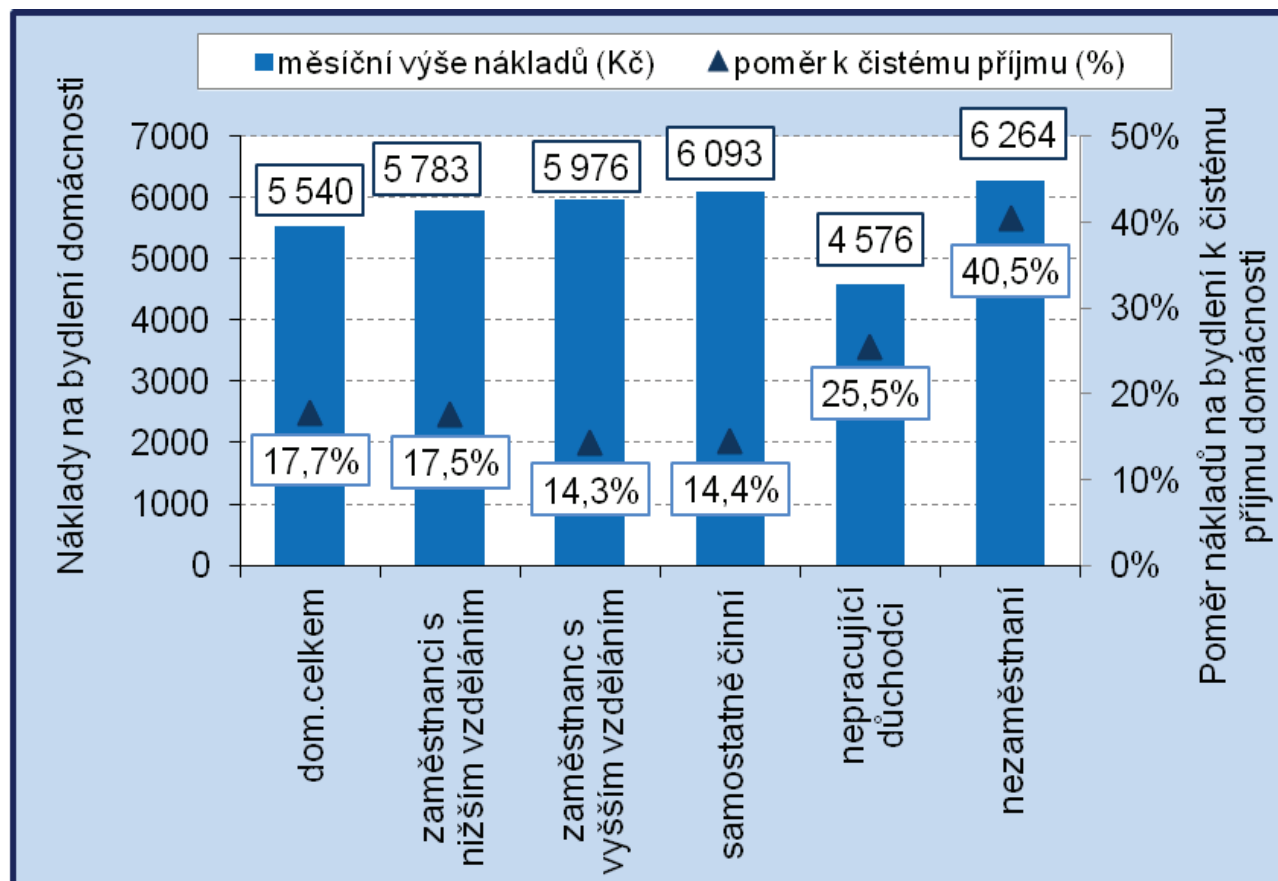
Graf 3 Jak domácnosti vycházely se svými příjmy dle postavení osoby v čele, ČR, 2015

Náklady na bydlení

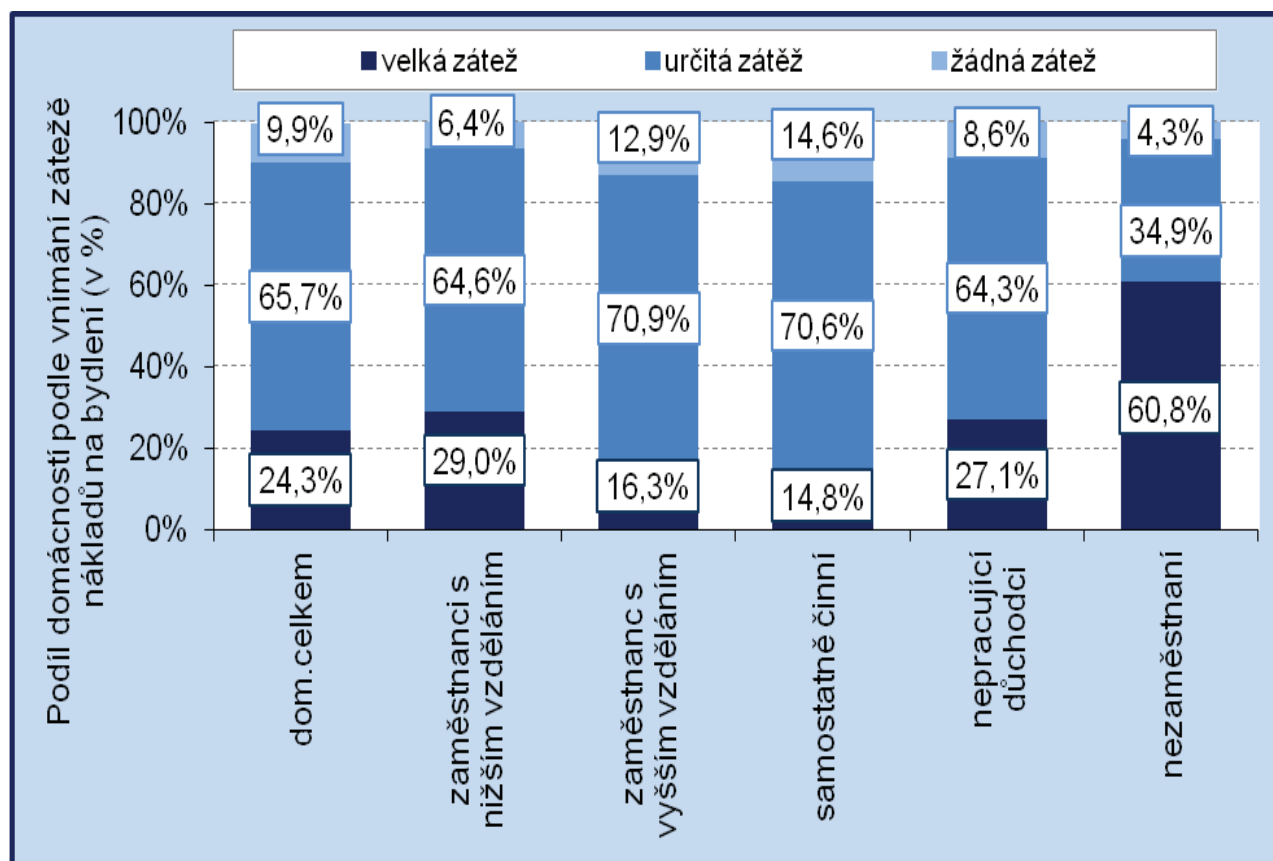
Náklady domácností na bydlení se v důsledku nižších výdajů za energie (elektrinu, plyn, teplo) ve srovnání s předchozím rokem mírně snížily a činily v průměru 5 540 Kč na domácnost za měsíc. Tato částka tvoří 17,7 % měsíčních čistých příjmů, které domácnosti uvedly v roce 2014. Meziročně se tento poměr již druhým rokem mírně snížil (z hodnoty 18,3 %), a to zejména v důsledku růstu příjmů domácností. S tím souvisí i zlepšení vnímání nákladů na bydlení jako zátěže rodinného rozpočtu. Zatímco v roce 2014 představovaly náklady na bydlení velkou zátěž pro 27,2 % domácností, v roce 2015 tak uvedlo jen 24,3 % domácností. Podíl domácností, které nepovažovaly náklady na bydlení za zátěž, se oproti tomu zvýšil, a to z 8,9 % na 9,9 %.

Graf 4 Průměrné měsíční náklady na bydlení a na domácnost podle postavení osoby v čele a poměr nákladů na bydlení k měsíčnímu čistému příjmu domácnosti, ČR, 2015

Nejvyšší podíl na čistých příjmech domácností představují náklady na bydlení v domácnostech nezaměstnaných, kde výdaje na bydlení přesahují dvě pětiny (40,5 %) jejich příjmů. Zároveň 60,8 % těchto domácností náklady na bydlení vnímá jako velkou zátěž rodinného rozpočtu. Pro třetinu (34,9 %) domácností nezaměstnaných představují náklady na bydlení určitou zátěž a pouze 4,3 % těchto domácností náklady na bydlení nepovažuje za zátěž. Jako velkou zátěž rodinného rozpočtu vnímá náklady na bydlení taktéž nadprůměrný podíl domácností zaměstnanců s nižším vzděláním (29,0 %) a domácností nepracujících důchodců (27,1 %).

Graf 5 Jak domácnosti hodnotily zátěž nákladů na bydlení podle postavení osoby v čele domácnosti, ČR, 2015

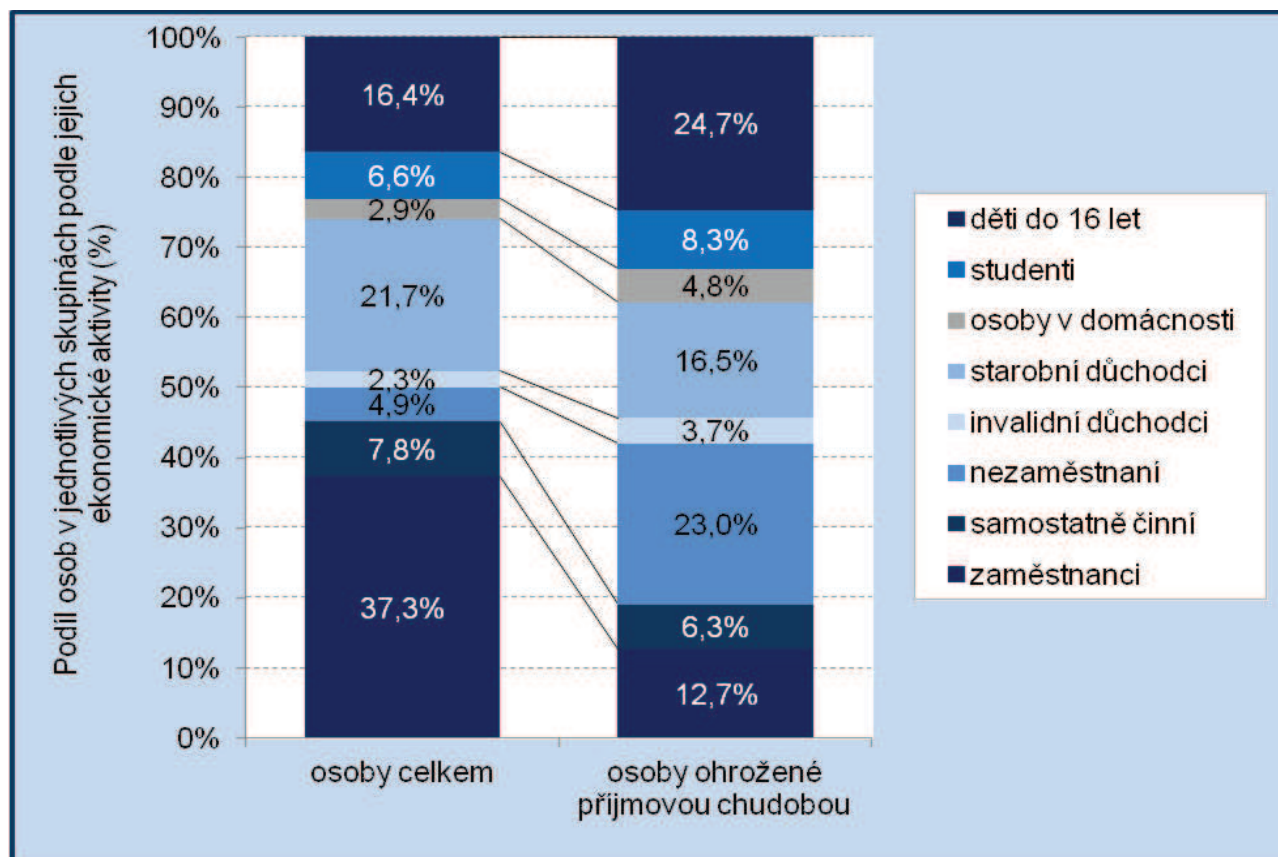

Ohrožení příjmovou chudobou

Míra ohrožení příjmovou chudobou, která se počítá jako podíl osob žijících v domácnostech, jejichž příjem je nižší než stanovená hranice ohrožení příjmovou chudobou, dosáhla v roce 2015 úrovně 9,7 %. Hranice ohrožení příjmovou chudobou je určena jako 60 % mediánu ekvivalizovaného disponibilního příjmu domácnosti a zohledňuje velikost a složení domácnosti. Aby domácnost jednotlivce v roce 2015 nespadla pod hranici ohrožení příjmovou chudobou, musel být její čistý měsíční příjem vyšší než 10 220 Kč, domácnost dvou dospělých musela mít příjmy vyšší než 15 330 Kč/měsíc, rodič s dítětem do 13 let musel mít více než 13 286 Kč měsíčně a partnerský pár se dvěma dětmi do 13 let 21 461 Kč.

Počet osob žijících v domácnostech s příjmy pod hranicí ohrožení příjmovou chudobou se dlouhodobě pohybuje v ČR na úrovni 9 % až 10 % a ani rok 2015 tak nevybočuje z tohoto intervalu. Při pohledu na strukturu osob v celé populaci podle jejich převažující ekonomické aktivity zjistíme, že se výrazně odlišuje od struktury osob ohrožených příjmovou chudobou.

Graf 6 Struktura osob ohrožených příjmovou chudobou podle jejich ekonomické aktivity, ČR, 2015

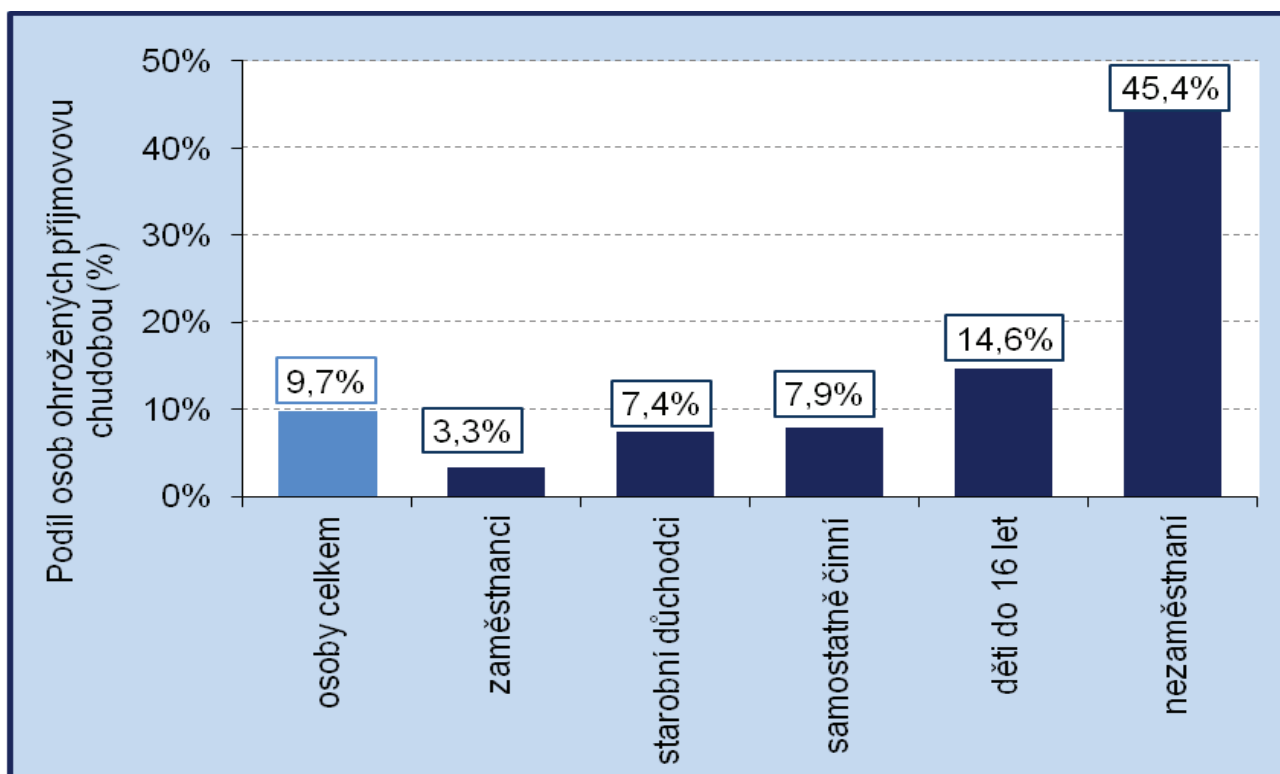

Skupinu osob ohrožených příjmovou chudobou tvořily v roce 2015 z necelé jedné čtvrtiny osoby nezaměstnané a z jedné šestiny starobní důchodci. Každý pátý byl pracující, tedy zaměstnaný nebo samostatně výdělečně činný, každý desátý byl student a každý dvacátý pečoval o děti či domácnost. Mezi zbývajících čtvrtinu osob patřily děti mladší 16 let.

Prakticky je vyšší riziko ohrožení příjmovou chudobou do značné míry předurčeno nepříznivým poměrem mezi vyživovanými a vyživujícími osobami v domácnosti, což se často týká úplných či neúplných rodin s dětmi. Mezi ohroženými proto největší podíl tvoří děti do 16 let a s nimi se do této skupiny dostávají i pracující osoby - jejich rodiče.

Vyšší zastoupení starobních důchodců mezi ohroženými příjmovou chudobou je způsobeno především jejich početnějším zastoupením v celé populaci, naopak velké zastoupení nezaměstnaných je dáno jejich vyšší mírou ohrožení.

Graf 7 Míra ohrožení příjmovou chudobou osob podle jejich ekonomické aktivity, ČR, 2015

Míra ohrožení příjmovou chudobou osob podle určitých charakteristik vždy udává podíl osob v rámci dané podskupiny. V roce 2015 mezi nejohroženější skupiny osob patřili nezaměstnaní s mírou 45,4 %, osamělé starobní důchodkyně starší 65 let žijící samy (20,9 %) a osoby z domácností samoživitelů s dětmi (34,4 %). Z dlouhodobého hlediska jsou nejvíce ohroženými skupinami osoby v domácnostech nezaměstnaných, neúplných rodinách s dětmi a více početných domácnostech.

Materiální deprivace

Materiální podmínky domácností jsou kromě jejich příjmové situace dalším důležitým aspektem při posuzování celkové životní úrovně domácnosti.

K jejich hodnocení se nejčastěji používá indikátor míra materiální deprivace definovaný na základě 9 položek, mezi něž patří vybavenost domácnosti pračkou, barevnou televizí, telefonem a automobilem, dále možnost zaplatit si z vlastních zdrojů neočekávaný výdaj (konkrétně ve výši 9 700 Kč pro rok 2015), zaplacení týdenní dovolené mimo domov všem členům domácnosti, dostatečné vytápění bytu, možnost jíst maso či jeho vegetariánské náhražky každý druhý den a dále problémy domácnosti s placením některých nákladů spojených s bydlením (nájemné, energie, splátky hypotéky apod.).

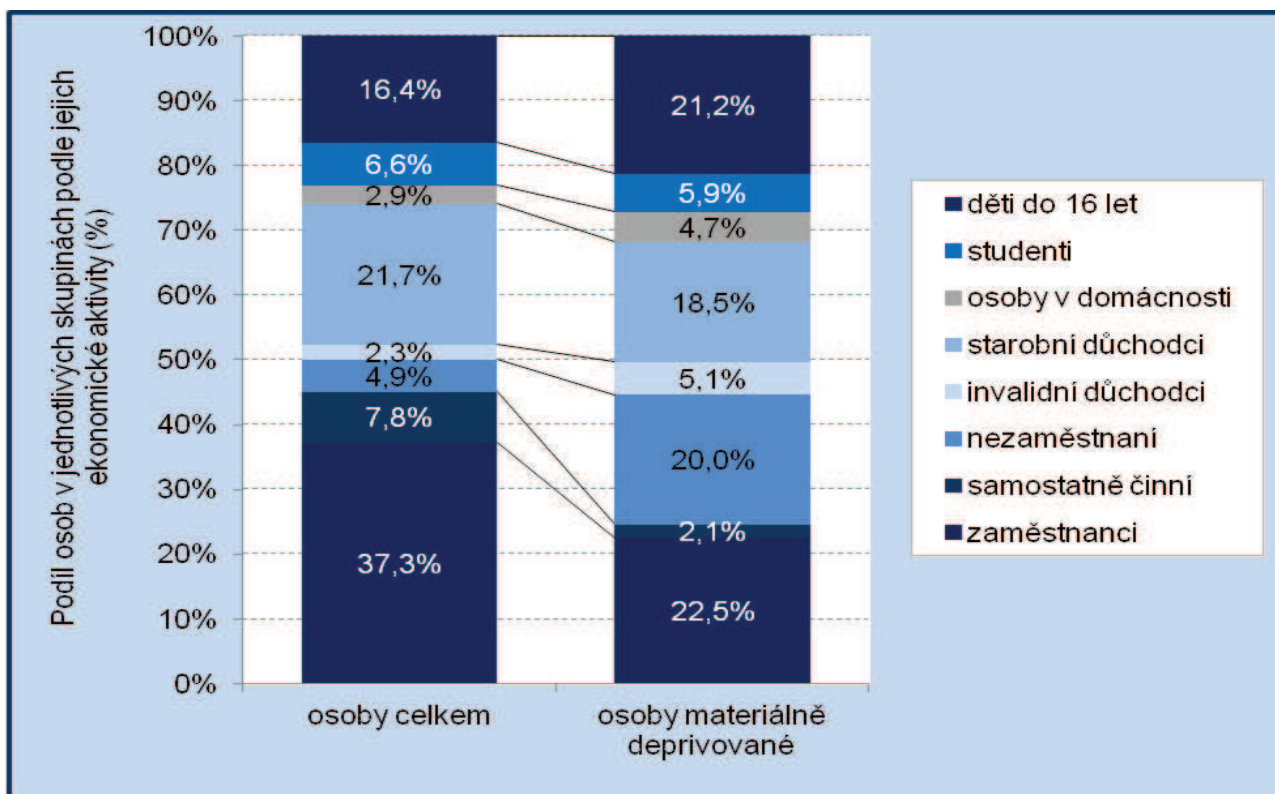
Za materiálně deprivované považujeme osoby z domácností, které si z finančních důvodů nemohly dovolit alespoň 4 položky z 9 výše uvedených.

Struktura osob podle současné převažující ekonomické aktivity je opět odlišná pro osoby materiálně deprivované oproti celé populaci. Pětinu materiálně deprivovaných osob tvoří nezaměstnaní, další téměř pětinu starobní důchodci a čtvrtinu osoby pracující. Každé páté je dítě mladší 16 let. Celková míra materiální deprivace vyjadřující podíl osob, jejichž domácnosti si z finančních důvodů nemohly dovolit některé věci, služby či požitky, se ve srovnání s předcházejícím rokem snížila.

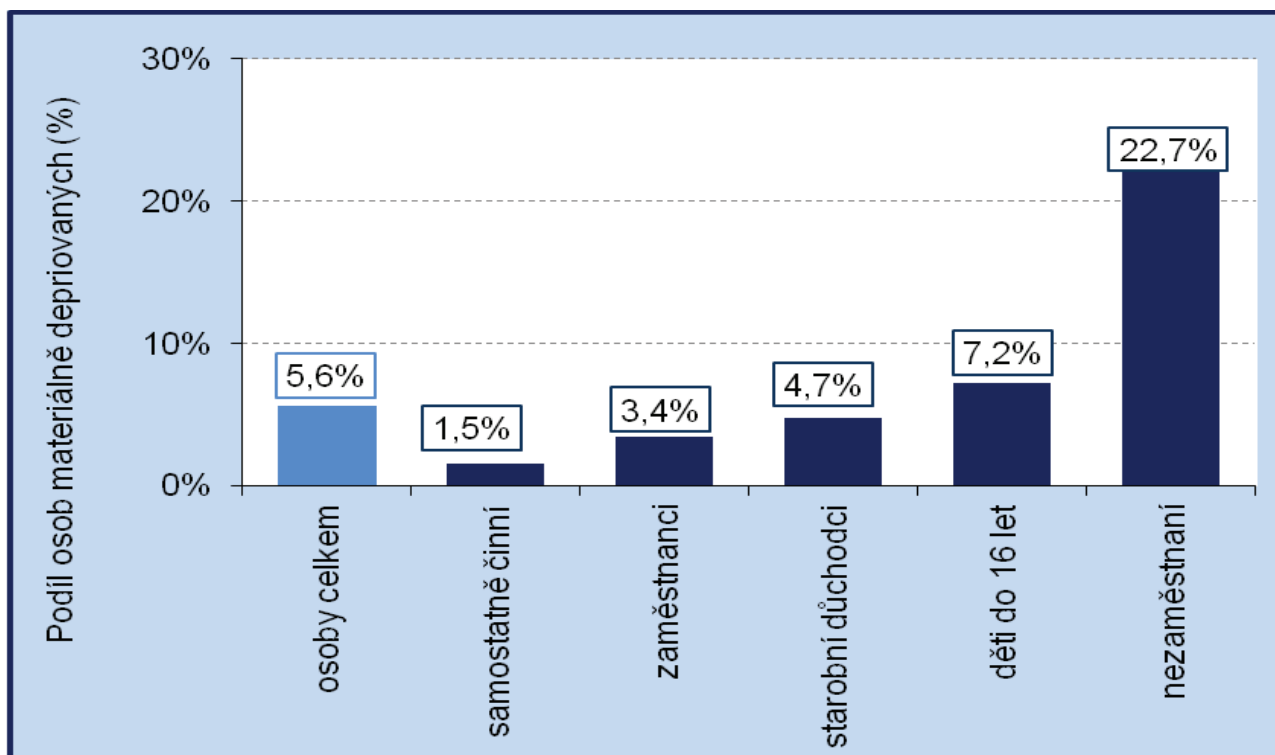
Podíl osob žijících v domácnostech, které postrádaly nejméně 4 položky z 9 sledovaných, se oproti předchozímu roku snížil o 1,1 p. b. na 5,6 %.

Podobně jako u míry ohrožení příjmovou chudobou mají nejvyšší míru materiální deprivace nezaměstnaní (22,7 %) a děti do 16 let. Naopak osoby pracující mají tuto míru výrazně nižší.

Graf 8 Struktura materiálně deprivovaných osob podle jejich ekonomické aktivity, ČR, 2015

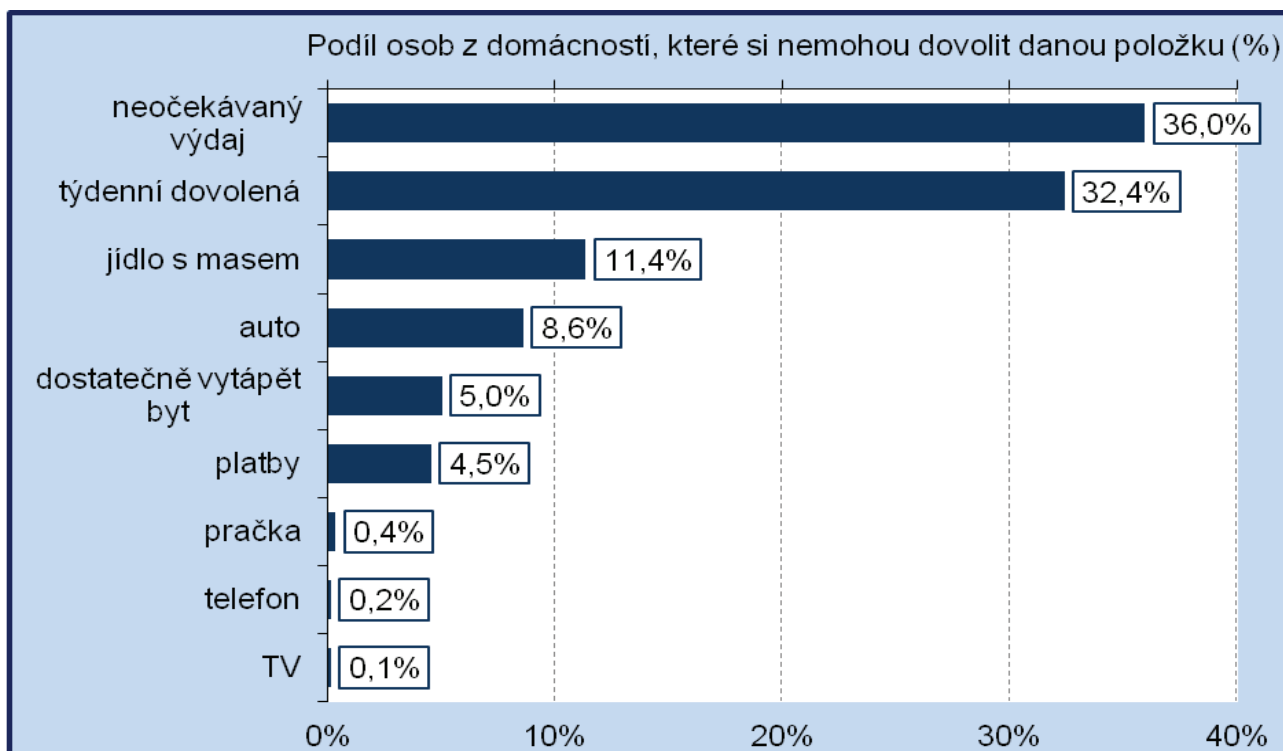
Graf 9 Míra materiální deprivace osob podle jejich ekonomické aktivity, ČR, 2015

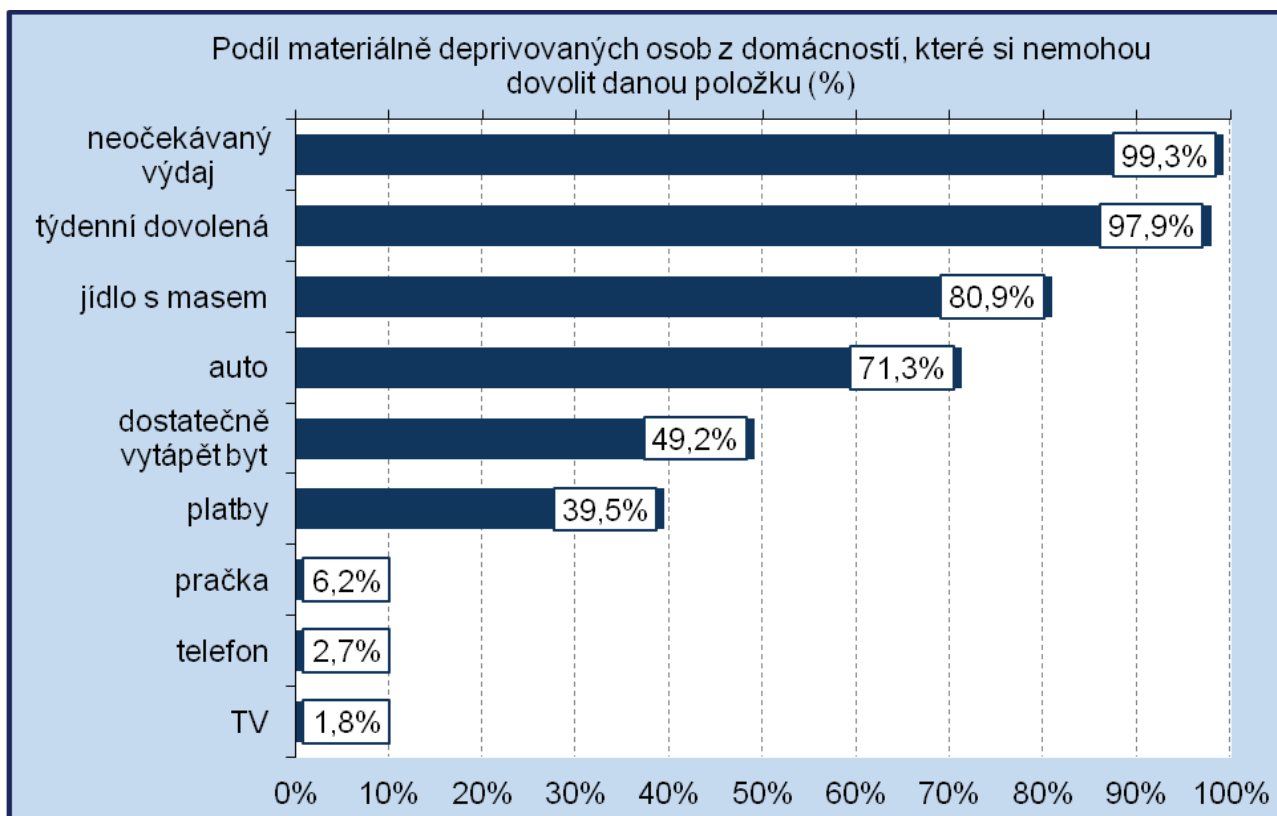
Na zlepšení finanční situace českých domácností poukazují i snižující se podíly domácností, které si z finančních důvodů nemohou dovolit zaplatit dovolenou všem členům domácnosti, jíst maso alespoň každý druhý den, dostatečně vytápět svůj byt či zaplatit neočekávaný výdaj ve výši několika tisíc korun (pro rok 2015 částka 9 700 Kč). Podíl domácností, které si nemohly dovolit zaplatit dovolenou, poklesl z necelých dvou pětin (37,3 %) v roce 2014 na necelou třetinu (32,4 %) v roce 2015, tj. téměř o pět procentních bodů. K obdobnému poklesu došlo u podílu osob, jejichž domácnosti si nemohly dovolit zaplatit neočekávaný výdaj, a to ze 40,8 % v roce 2014 na 36,0 % v roce 2015. Zatímco v roce 2014 žilo v domácnostech, které měly problém s některými platbami (nájem, platby za energie, splátky půjček na bydlení či jiné splátky) 6,1 % osob, v roce 2015 to bylo pouhých 4,5 % osob.

Kromě míry se sleduje také intenzita materiální deprivace, což je průměrný počet chybějících položek domácnostem materiálně deprivovaných a ta v roce 2015 činila 4,5 položek. Téměř každá domácnost materiálně deprivovaných si nemohla dovolit zaplatit neočekávaný výdaj či týdenní dovolenou všem jejím členům a mezi další problematické položky se řadí konzumace masa obden a vlastní auto.

Graf 10 Podíl osob z domácností, které si z finančních důvodů nemohou dovolit danou položku, ČR, 2015

Graf 11 Podíl materiálně deprivovaných osob z domácností, které si z finančních důvodů nemohou dovolit danou položku, ČR, 2015

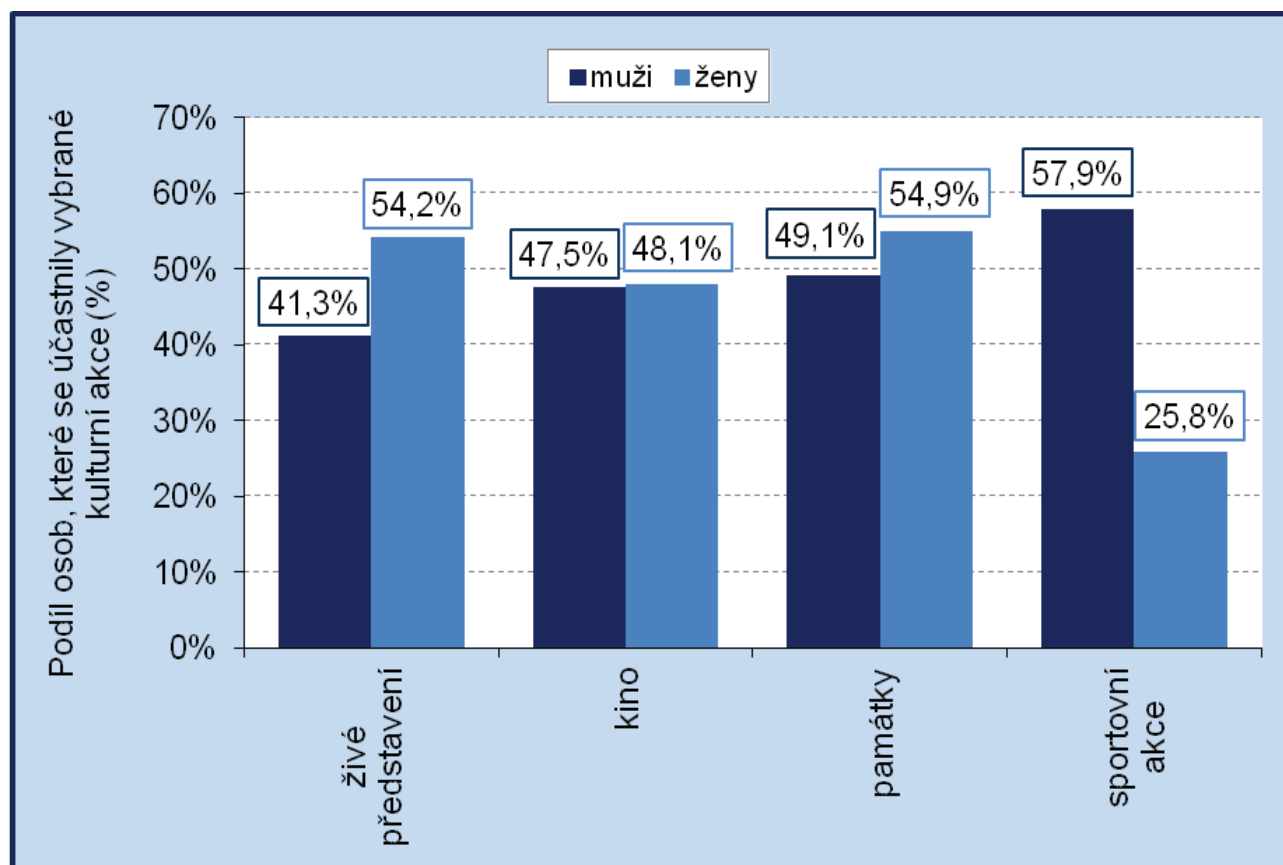

Kulturní a sociální participace

Kulturní a sociální participace osob byla tematickým modulem šetření pro rok 2015, a proto budou v následující kapitole uvedeny nejzajímavější výsledky z této oblasti životních podmínek. Otázky se vztahovaly k zapojení osob do kulturního a společenského života a k oblasti sociálních kontaktů. Zjišťovaly se různé volnočasové aktivity osob, včetně jejich dobrovolnických akcí a uměleckých činností a dále a jejich kontakty s příbuznými či přáteli.

První otázka se zaměřovala na to, zda osoby v posledních 12 měsících navštívily nějakou kulturní akci, jako je kino, živé představení (divadlo, koncert, opera, balet, taneční vystoupení atd.), dále kulturní či historickou památku (včetně muzeí, výstav a galerií) a také zda se účastnily jako diváči nějaké sportovní události (profesionální i amatérské).

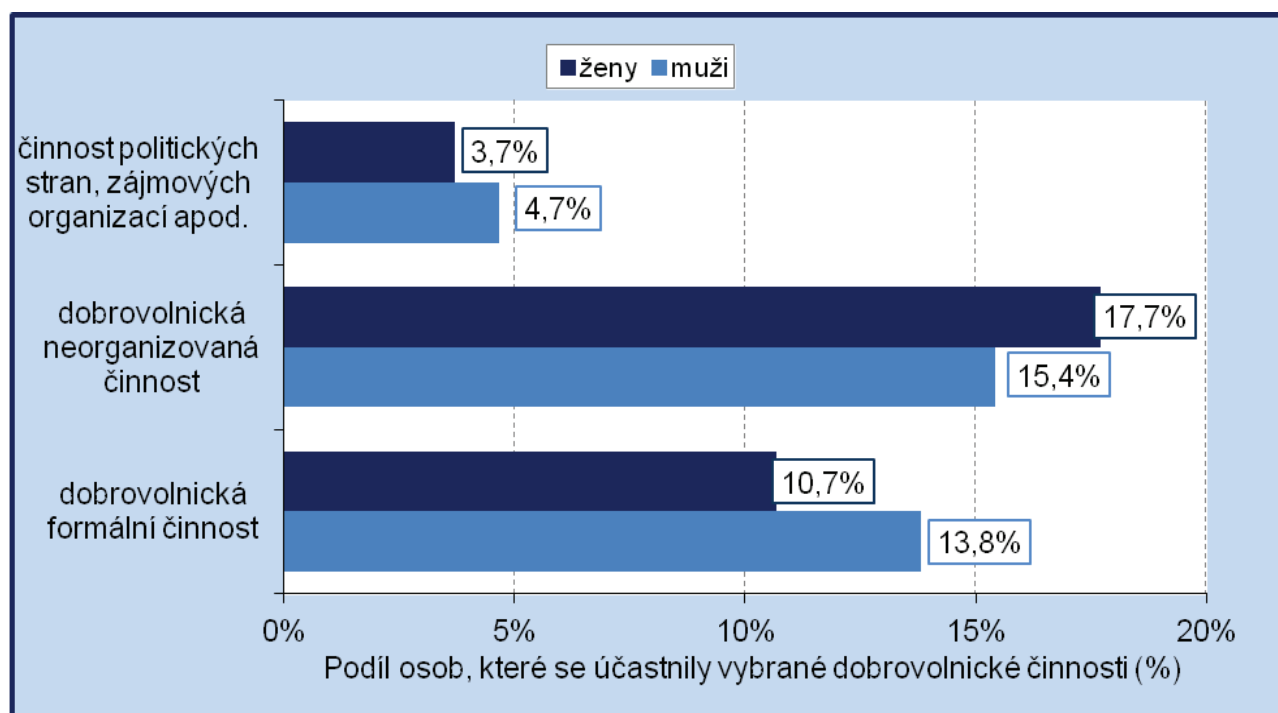
Graf 12 Podíl mužů a žen, které se účastnily vybrané kulturní akce, ČR, 2015

Více než polovina (52,1 %) dotazovaných osob odpověděla, že v posledním roce navštívila nějakou kulturní nebo historickou památku, případně muzeum, galerii apod. Téměř polovina osob v posledních 12 měsících navštívila také kino a živé představení (např. divadelní, koncert apod.). Zhruba třetina osob pak navštívila tato místa více než třikrát v průběhu uplynulého roku. Sportovní události jsou méně oblíbené, nějaké sportovní události se zúčastnily dvě pětiny (41,3 %) dotázaných, z nich ale téměř polovina více než třikrát. Zhruba pět procent osob uvedlo, že si návštěvu kina, divadla či kulturní či historické památky nemůže dovolit a zhruba pětina o tyto aktivity neměla zájem. U sportovních událostí byl nezájem vyšší, a to u necelé třetiny osob.

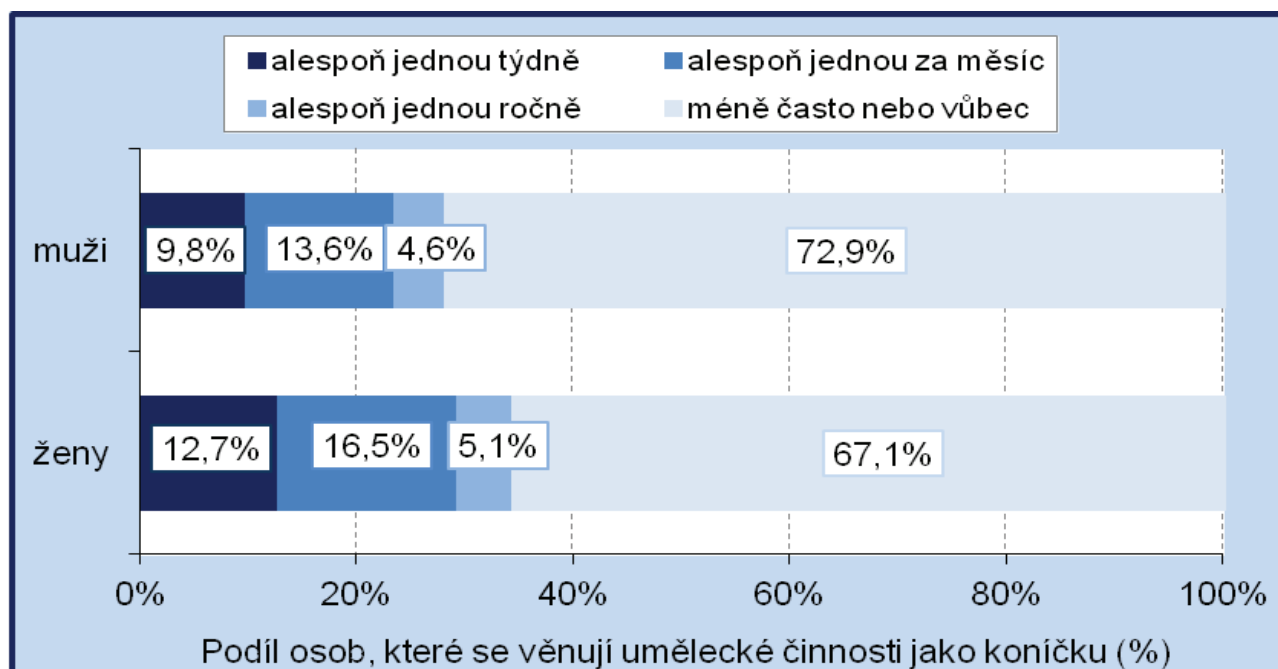
Divadelní a jiná představení navštěvují častěji ženy než muži (54,2 % vs. 41,3 %) a stejně tak historické a kulturní památky (54,9 % vs. 49,1 %). Důvodem, proč lidé představení či památky nenavštívili, je nejčastěji nezájem. Do kina chodí muži a ženy stejnou měrou a sportovních akcí se účastní výrazně častěji muži (57,9 % z nich) než ženy (25,8 %), které o takové akce neměly zájem.

Graf 13 Podíl mužů a žen, které se účastnily dané dobrovolnické činnosti, ČR, 2015

Do nějaké dobrovolnické činnosti se v posledních 12 měsících zapojila nanejvýš každá pátá osoba v ČR, přičemž větší zájem byl o dobrovolnické neorganizované činnosti než o dobrovolnické formální činnosti nebo činnosti politických stran, zájmových organizací apod. Jedná se o neplacené činnosti, které nejsou zastřešeny žádnou organizací (např. pomoc druhým lidem, zvířatům, práce v přírodě atd.). U takovýchto neorganizovaných činností převládala účast žen, kdežto dobrovolnických formálních činností, pod kterými jsou zahrnuty neplacené práce u formálních organizací, sdružení či spolků, se zúčastňovali převážně muži. Účast na činnostech politických stran a hnutí nebo odborů, zájmových organizací a spolků, klidného protestu včetně podepisování petice nebo demonstrace uvedlo pouze 4,7 % mužů a 3,7 % žen z domácností České republiky.

Graf 14 Podíl mužů a žen podle četnosti, s níž se věnují umělecké činnosti jako koníčku, ČR, 2015

Další sledovanou oblastí byla umělecká činnost. Osoby byly dotázány, zda a jak často se věnují některé z aktivit jako je hra na hudební nástroj, skládání hudby, zpěv, tanec, herectví, fotografování, tvorba videí, malování, kreslení, vyřezávání či jiné výtvarné umění, psaní básní, krátkých povídek nebo beletrie apod. Pouze 30 % osob uvedlo, že se některé z uvedených uměleckých činností věnují jako koníčku alespoň jednou ročně. Jednalo se převážně o ženy, které navíc také výrazně častěji uvedly, že se této činnosti věnují dokonce častěji, a to alespoň jednou týdně či jednou za měsíc.

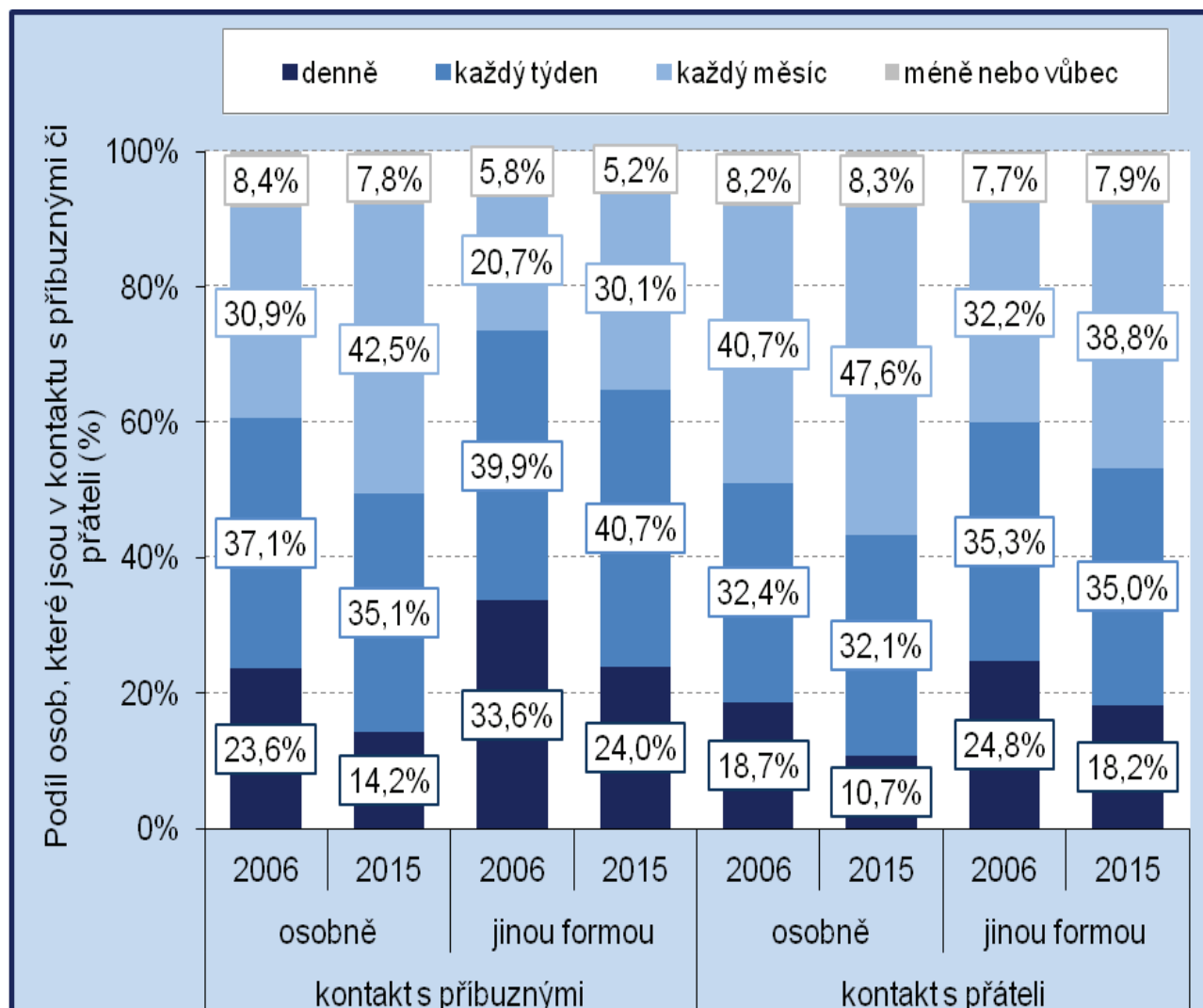
Do oblasti sociální participace patří také navazování a utváření mezilidských vztahů. Do jaké míry jsou lidé začleněni do společnosti může být sledováno četností kontaktů mezi lidmi navzájem a to jak mezi příbuznými, tak přáteli. V dnešní době hrají stejně jako osobní setkání významnou roli různé formy neosobních kontaktů, které mohou být realizovány prostřednictvím telefonu, dopisu, SMS, e-mailu, společných chatů či jiných moderních technologií.

Otázky na frekvenci kontaktu, ať už osobního nebo jiného (telefonického, formou SMS, emailem apod.) mohou být porovnány s údaji z roku 2006, za který máme rovněž tyto údaje k dispozici. Zatímco v roce 2006 byla v denním kontaktu se svými příbuznými třetina osob, o deset let později to byla pouze čtvrtina. V osobním kontaktu s příbuznými byla denně necelá čtvrtina osob v roce 2006, zatímco v roce 2015 pouze 14,2 %. Podíl osob, které byly v kontaktu s příbuznými každý týden, zůstal zhruba stejný, a to kolem dvou pětín. Vzrostl však podíl těch, kteří byli s příbuznými v kontaktu několikrát za měsíc a jednou za měsíc.

Podle výsledků z těchto modulových otázek došlo ve společnosti k omezení kontaktu (jinou formou) s přáteli, což se v dnešní době rozvinutých komunikačních technologií může zdát na první pohled překvapivé. Zatímco v roce 2006 byla v denním kontaktu s přáteli zhruba čtvrtina osob, v roce 2015 to už byla jen necelá pětina. Výrazný pokles byl i u osobních setkání, kdy v roce 2006 se s přáteli denně osobně viděla necelá pětina osob, zatímco v roce 2015 to byl každý desátý Čech. Zhruba třetina lidí byla v osobním či jiném kontaktu s přáteli každý týden. Tento podíl se v uvedených letech prakticky nezměnil. Vzrostl podíl těch, kteří se s přáteli setkávají nebo s nimi komunikují alespoň každý měsíc, ale ne každý týden.

Graf 15 Podíl osob podle četnosti kontaktů s přáteli a příbuznými v závislosti na formě kontaktu, ČR, 2006 a 2015

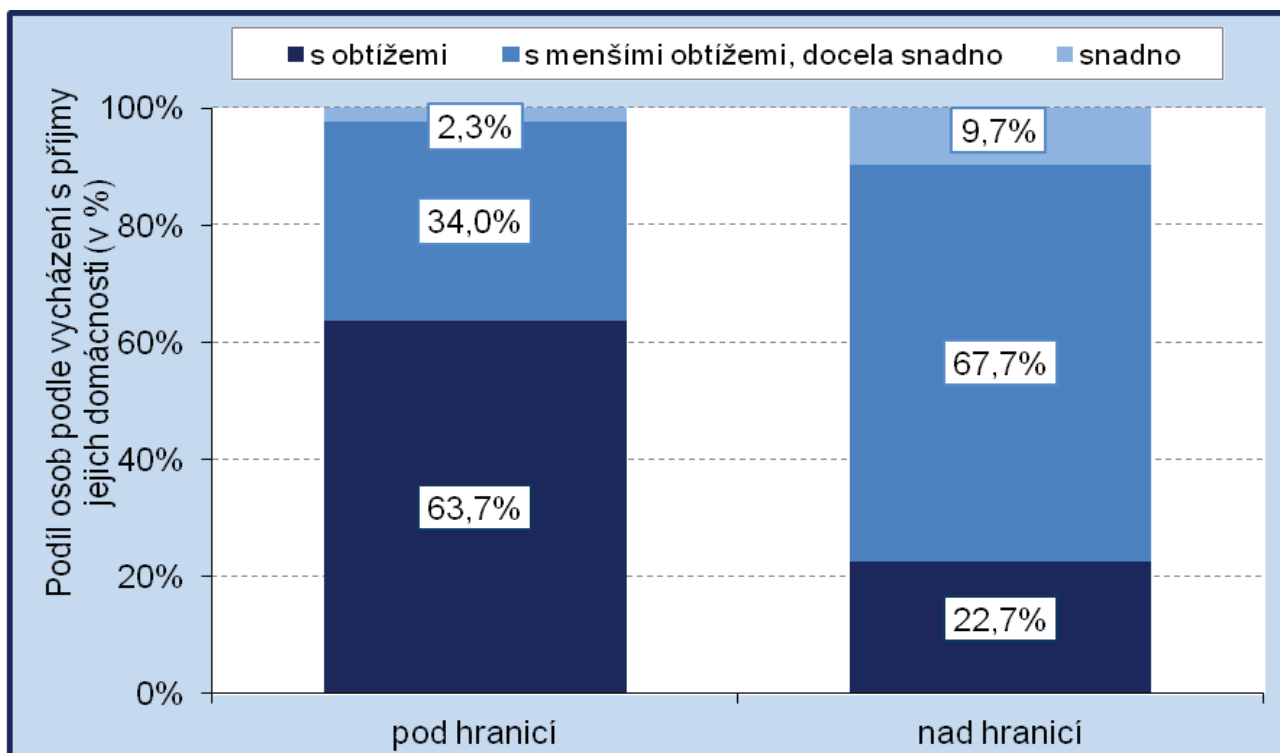

Životní podmínky osob ohrožených příjmovou chudobou

Tato závěrečná kapitola bude zaměřena na postavení osob ohrožených příjmovou chudobou ve společnosti. O které osoby se jedná, bylo vysvětleno v předchozích kapitolách a nyní budou zkoumány nejen jejich životní podmínky, ale rovněž jejich společenské začlenění a také možnosti kulturní a sociální participace.

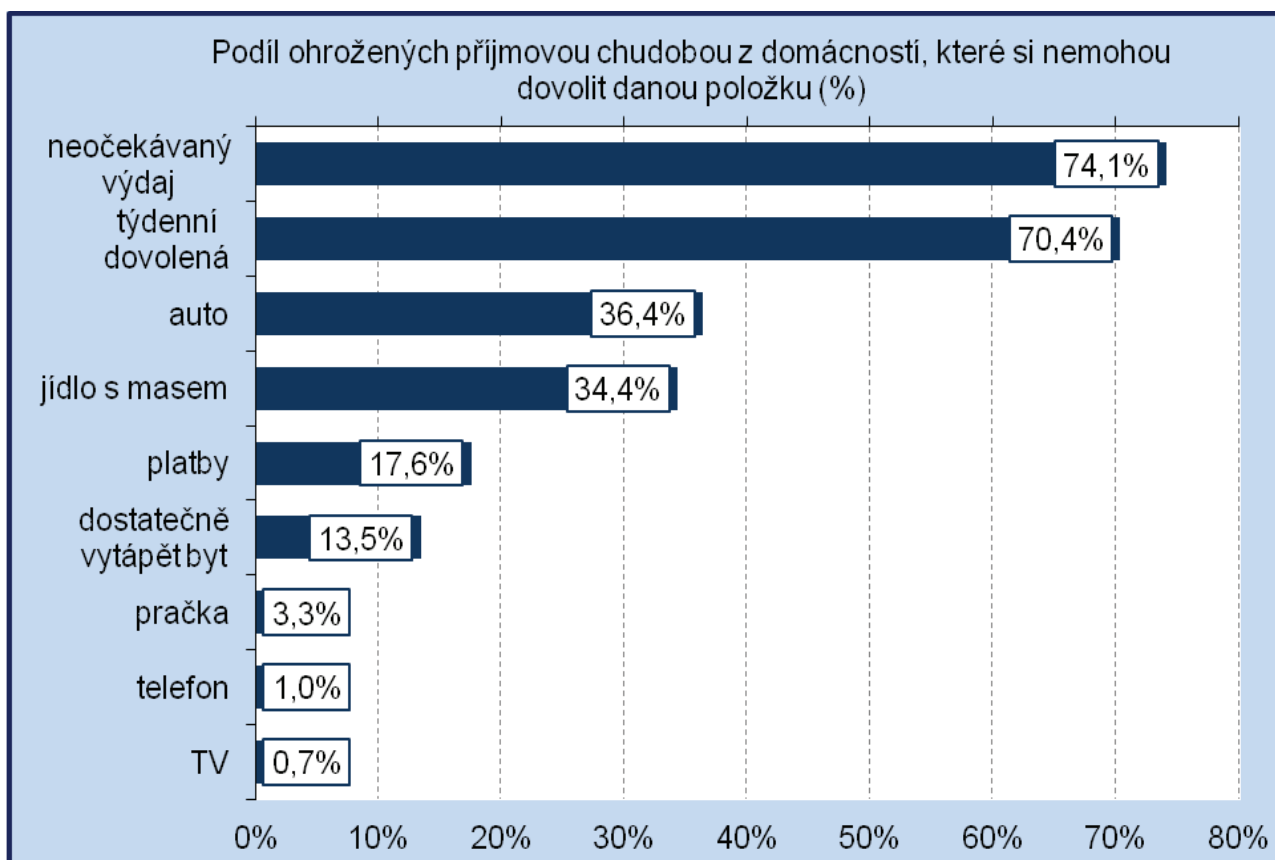
Začlenění osob mezi ohrožené příjmovou chudobou vychází z objektivního hodnocení stanoveného mezinárodními definicemi, avšak pro úplnost je vhodné podívat se také na jejich subjektivní vnímání vlastní příjmové situace. Osoby ohrožené příjmovou chudobou ve dvou třetinách případů uvedly, že se svými příjmy vycházejí s obtížemi, zatímco u osob nad hranicí příjmové chudoby tento problém uvedlo jen 22,7 % z nich. Jelikož se však jedná o subjektivní hodnocení, najdeme však dokonce přes třetinu ohrožených osob, které vycházely se svými příjmy docela snadno či s menšími obtížemi a dokonce 2,3 % těch, kteří vycházeli snadno.

Graf 16 Jak domácnosti osob pod a nad hranicí příjmové chudoby vycházely se svými příjmy, ČR, 2015

Osoby ohrožené příjmovou chudobou také častěji žijí v domácnostech, které si nemohou dovolit z finančních důvodů některou z položek materiální deprivace. Zaplatit neočekávaný výdaj (v roce 2015 ve výši 9700 Kč) si nemohlo dovolit 74,1 % domácností osob ohrožených příjmovou chudobou. U týdenní dovolené pro všechny členy domácnosti to bylo 70,4 %. Více než třetina osob pod hranicí příjmové chudoby žila v domácnostech, které si nemohly dovolit pořídit auto ani jíst maso každý druhý den. Vedle toho každá pátá osoba ohrožená příjmovou chudobou uváděla, že její domácnost má problém s platbami nájemného či různých půjček. A každá sedmá žila v domácnosti, která si nemohla z finančních důvodů dovolit dostatečně vytápět byt.

Graf 17 Podíl osob ohrožených příjmovou chudobou, jejichž domácnost si z finančních důvodů nemůže dovolit danou položku, ČR, 2015

Osoby ohrožené příjmovou chudobou se mohou řadit zároveň mezi materiálně deprivované, pokud si jejich domácnosti nemohou z finančních důvodů dovolit alespoň čtyři z devíti dříve zmiňovaných položek. Z osob pod hranicí příjmové chudoby bylo v roce 2015 zároveň materiálně deprivovaných 29,4 % z nich. Míra materiální deprivace je tak pro osoby ohrožené příjmovou chudobou téměř šestkrát vyšší než je průměr pro celou českou populaci (5,6 %). Naopak osoby s příjmy nad hranicí příjmové chudoby jsou materiálně deprivované pouze ve 3 % případů.

Kulturní život ohrožených příjmovou chudobou

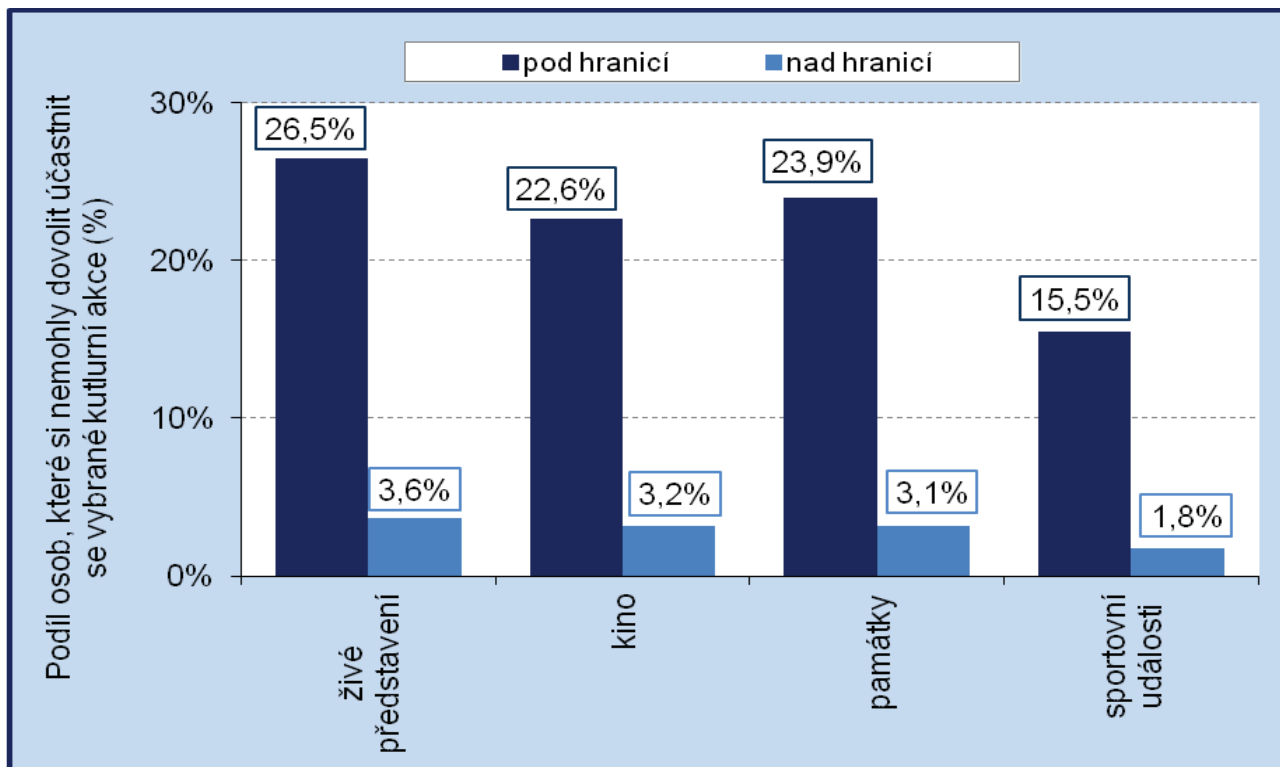
Zajímavé rozdíly lze vyzorovat v zapojení osob do kulturního života podle toho, zda jsou či nejsou ohroženy příjmovou chudobou. Z výsledků většiny otázek týkajících se tohoto tématu obecně vyplynulo, že osoby s příjmy nad hranicí příjmové chudoby vedou bohatší kulturní život.

Osoby s příjmy pod hranicí chudoby si ve větší míře nemohly dovolit účastnit se uvedených aktivit. Nejméně osob ohrožených příjmovou chudobou navštívilo nějaké divadelní, pěvecké, taneční či jiné představení (24,8 %). Z osob, které uvedly, že v posledních 12 měsících nenavštívily kino, představení, historickou či kulturní památku či nějakou sportovní událost, si účast ani na jedné ze zmíněných kulturních akcí nemohla dovolit zhruba třetina.

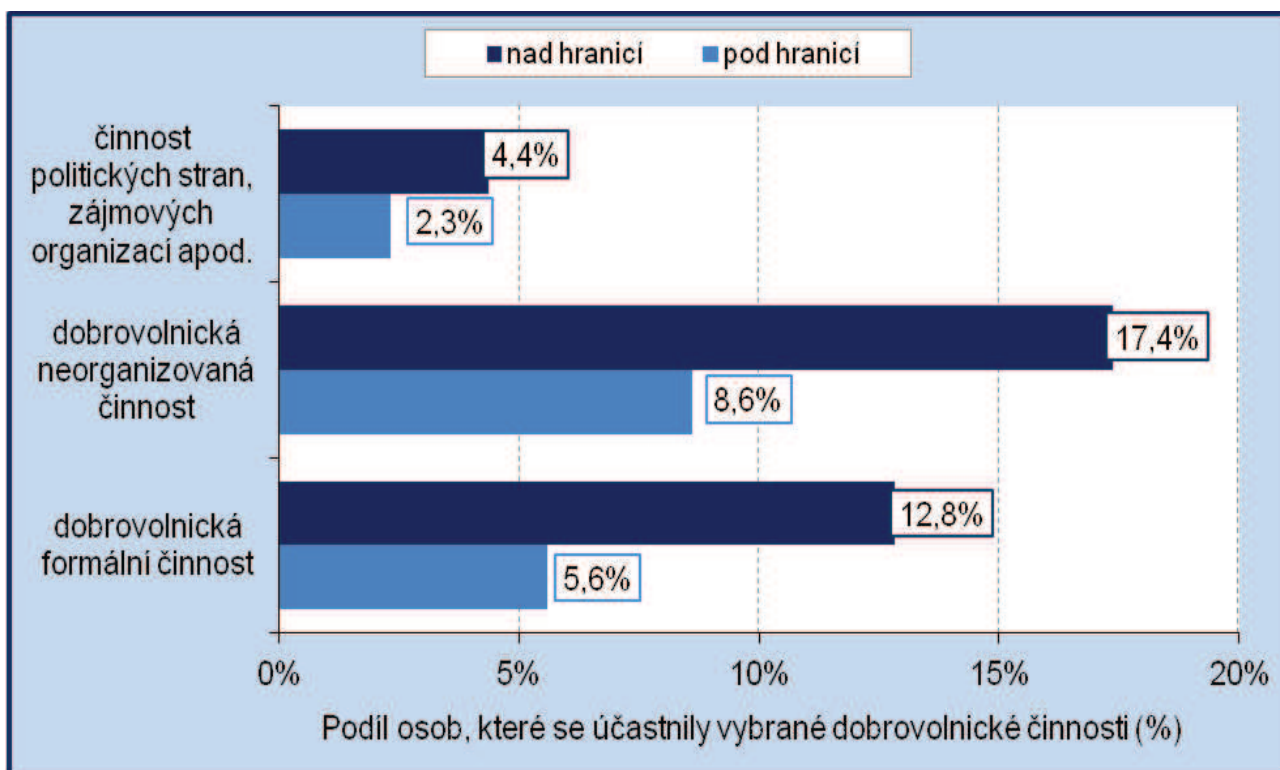
V následujícím grafu je znázorněn významný rozdíl v podílu osob, které si z finančních důvodů nemohly dovolit účastnit se vybrané kulturní akce, mezi osobami s příjmy nad a pod hranicí příjmové chudoby. Navštívit živé představení si nemohla dovolit více než čtvrtina osob ohrožených příjmovou chudobou, zatímco účast na sportovní události si nemohla dovolit pouze každá šestá taková osoba. Osoby nad hranicí příjmové chudoby si nějakou z kulturních aktivit nemohly dovolit maximálně v 3,6 % případů.

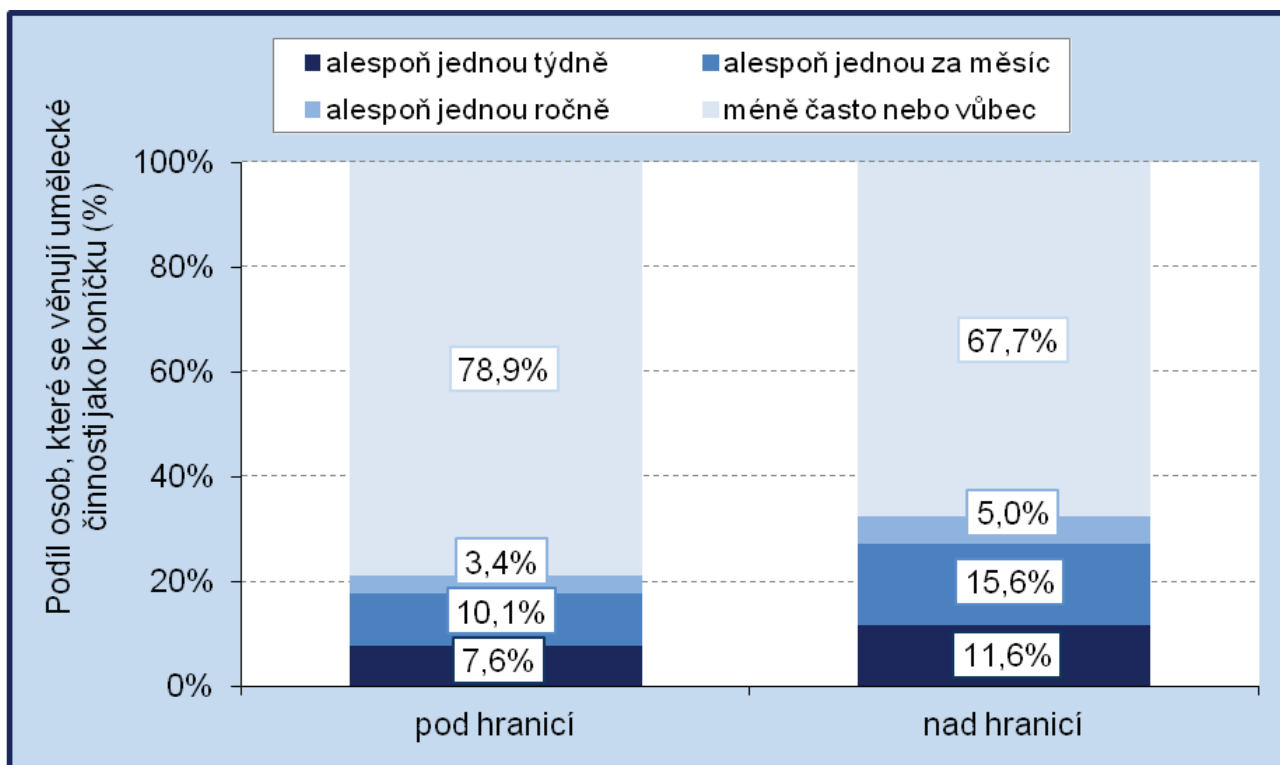
Graf 18 Podíl osob nad a pod hranicí příjmové chudoby, které si v posledních 12 měsících nemohly dovolit účastnit se vybrané kulturní akce, ČR, 2015

Graf 19 Podíl osob nad a pod hranicí příjmové chudoby, které se účastnily vybrané dobrovolnické činnosti, ČR, 2015

Graf 20 Podíl osob nad a pod hranicí příjmové chudoby podle četnosti, s níž se věnují umělecké činnosti jako koníčku, ČR, 2015

Osoby ohrožené příjmovou chudobou se také častěji nezapojují do formálních dobrovolnických činností (94,4 %) ve srovnání s osobami z domácností s příjmy nad hranicí chudoby (87,2 %). Největší rozdíl je u neorganizované činnosti, které se účastní téměř každý pátý s příjmy nad hranicí chudoby, ale pouze každý desátý ohrožený chudobou.

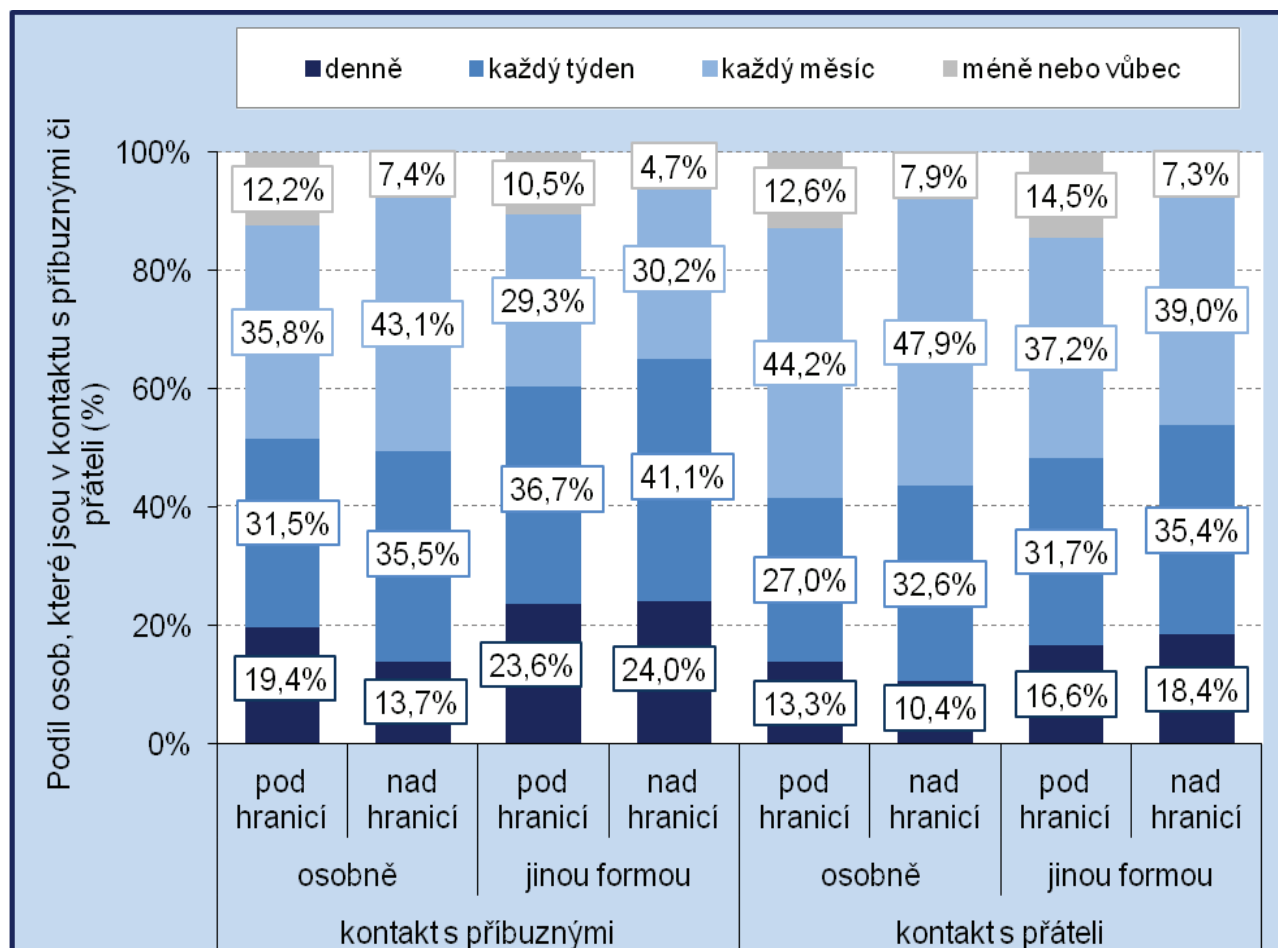
Uměleckým činnostem jako koníčku se věnují spíše osoby nad hranicí příjmové chudoby, kdy tak činí třetina z nich a z toho každý třetí dokonce alespoň jednou týdně. Z osob ohrožených příjmovou chudobou se alespoň jednou ročně věnuje nějaké umělecké činnosti pouze každý pátý.

Společenský život ohrožených příjmovou chudobou

Další nedílnou součástí životních podmínek osob je sociální participace, proto budeme sledovat, zda i osoby ohrožené příjmovou chudobou mohou vést plnohodnotný společenský život. Možnost osobního setkání či jiného kontaktu s příbuznými a přáteli, stejně jako dovolit si takové setkání či jinou volno-časovou aktivitu je důležitým faktorem pro společenské začlenění osob.

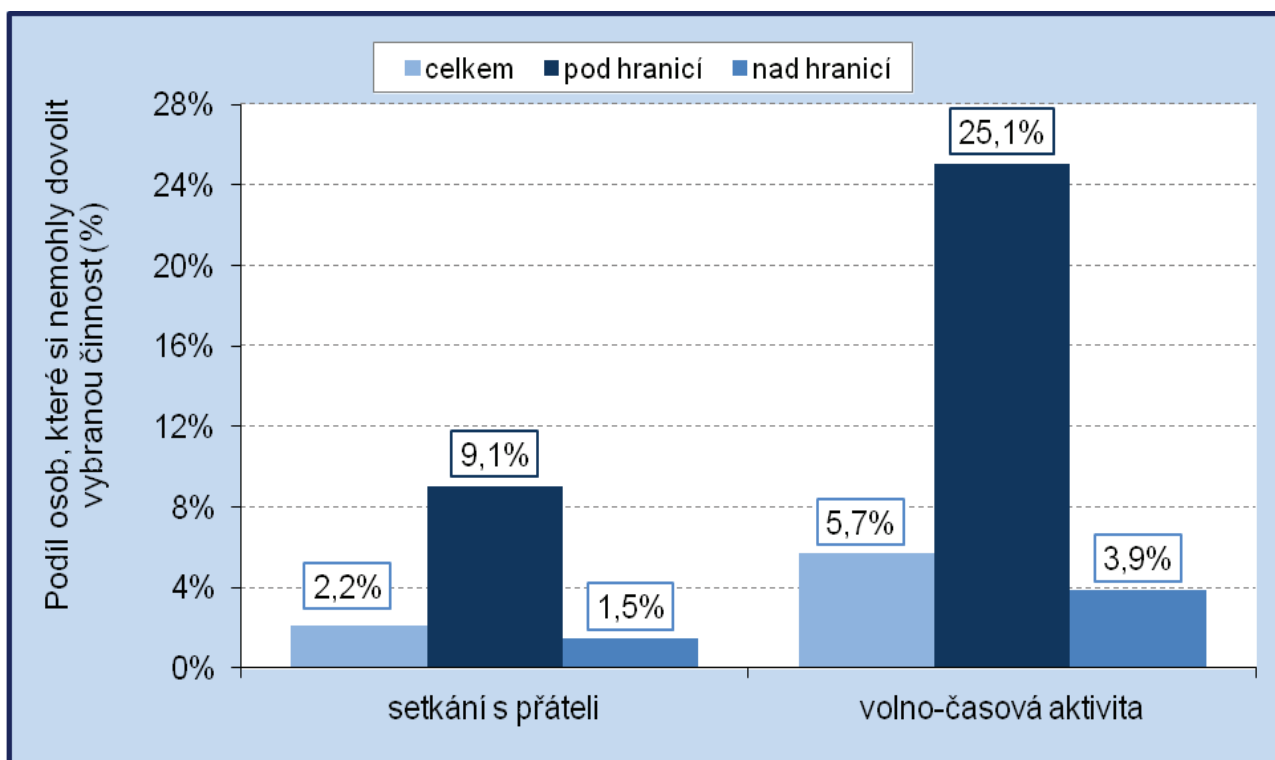
Graf 21 Podíl osob nad a pod hranicí příjmové chudoby podle četnosti kontaktů s přáteli a příbuznými v závislosti na formě kontaktu, ČR, 2015

Kontakt s příbuznými a přáteli, ať už osobní či jinou formou, a to minimálně jednou za měsíc, uvedlo více osob nad hranicí příjmové chudoby. U osob ohrožených příjmovou chudobou je podíl těch, kteří mají takový kontakt méně často nebo vůbec, přesahuje vždy 10 %. Na druhou stranu mají tyto osoby větší podíl těch, kteří se osobně scházejí se svými příbuznými i přáteli denně.

S příbuznými se denně vídá každý pátý ohrožený, zatímco u osob nad hranicí příjmové chudoby je to každý sedmý. Kontakty jinou formou (telefon, dopis, SMS, e-mail) probíhají ve vyšších frekvencích u osob s příjmy nad hranicí příjmové chudoby.

Graf 22 Podíly osob nad a pod hranicí příjmové chudoby, které si nemohly dovolit vybrané činnosti, ČR, 2015

Důvodů, proč osoby obecně nemají osobní kontakt s jinými lidmi, může být mnoho, avšak pro hodnocení společenského začlenění osob ohrožených příjmovou chudobou je vhodné především sledovat, zda hlavní příčinou není nedostatek jejich finančních prostředků. Sejit se jednou za měsíc s přáteli si například z finančních důvodů nemůže dovolit 2,2 % osob a 6,9 % osob tak nečiní z jiného důvodu. Finanční důvody jsou v těchto případech problémem právě převážně pro osoby ohrožené příjmovou chudobou. Téměř každý desátý se tak nemůže setkat s přáteli, zatímco u osob nad hranicí příjmové chudoby je to pouze 1,5 % z nich. Podobně je tomu u volnočasové aktivity, kterou si nemůže dovolit z finančních důvodů dokonce čtvrtina osob s příjmy pod hranicí chudoby ve srovnání s těmi nad ní, u kterých se jedná pouze o 3,9 %. Celkově si nějakou volnočasovou aktivitu nemůže dovolit 5,7 % české populace.

Závěrem

V této brožurce jsou představeny nejzajímavější poznatky ze zjišťování *Životní podmínky 2015*. Údaje z tohoto šetření jsou v současné době nenahraditelným zdrojem informací pro důležitá rozhodnutí v oblasti řízení sociální politiky, nastavení programů začleňování osob ohrožených příjmovou chudobou a sociálním vyloučením a další aktivity patřící zejména do resortu Ministerstva práce a sociálních věcí.

Speciální pozornost byla v rámci letošní brožurky věnována kulturní a sociální participaci osob, která byla tematickým modulem šetření v roce 2015, přičemž jsme se detailněji zaměřili na společenské začlenění osob ohrožených příjmovou chudobou.

Podrobnější zpracování všech údajů je dostupné na webových stránkách ČSÚ na adrese <https://www.czso.cz/csu/czso/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti>, kde je umístěna souhrnná publikace z tohoto šetření z roku 2015. V archivu naleznete také odkazy na publikace z dřívějších let. Vedle toho je na stránkách Českého statistického úřadu zveřejněna informace o metodologii a zpracování dat celého každoročního výběrového šetření *Životní podmínky*.

Český statistický úřad
Na padesátém 81
100 82 Praha 10

© Český statistický úřad, 2016